DOI: 10.26907/2311-2042-2026-26-1-71-90

THE ORIGINS OF THE AUTHORIAL BILINGUALISM DEVELOPMENT IN CHULPAN ZARIF’S CREATIVE BIOGRAPHY

Aiziryak Nailovna Garayeva,
Kazan Federal University,
18 Kremlyovskaya Str., Kazan, 420008, Russian Federation,
aizigarai@mail.ru.

Chulpan Zarif is the literary pseudonym of poet Chulpan Afraimovna Zaripova-Chetin, a native of the Arsky District in the Republic of Tatarstan. A 1992 graduate of Kazan State Pedagogical University, she is the author of poetry collections “Koyashka yul tota kärvanym” (“My Caravan Walks towards the Sun”, 2003), “Orange Autumn” (2013), and “Lacivärd Yuxular” (“Blue Dreams”, 2023). She creates poems in Tatar, Russian, and Turkish. Love lyric poetry predominates in her work. Chulpan Zarif’s poems have been translated into English, Azerbaijani, Bashkir, Turkmen, Chuvash, and other Turkic languages. The study identifies the factors that have contributed to the development of Chulpan Zarif’s bilingualism and artistic techniques.

Key words: Tatar literature, Chulpan Zarif, authorial bilingualism, artistic bilingualism, linguistic diversity

For citation: Garayeva, A. The origins of the authorial bilingualism development in Chulpan Zarif’s creative biography // Tatarica. 2026. № 1 (26), pp. 71–90. https://doi.org/10.26907/2311-2042-2026-26-1-71-90

Introduction

Chulpan Zarif is a poet fluent in Tatar, Russian, and Turkish. Chulpan Afrayimovna Zaripova-Çetin, a 1992 graduate of the Russian Language and Literature Department at the National School of the Faculty of Russian Philology at Kazan State Pedagogical University, publishes her poems under this pen name. Since 1999, she has lived in Turkey. In her homeland and abroad, Chulpan Zarif is known as a talented poet, translator, literary scholar, and teacher. It is hardly accurate to call “translations” her works in Russian and Turkish as they were not simply translated into the other language; they were created anew in another language. Although, the work of “linguistic migrants” may be viewed in different ways, in any case, it is an unusual and little-studied phenomenon.

The aim of our study is to identify the factors in the poet’s biography that stimulated the development of her bilingualism.

The study of Ch. Zarif’s work is relevant in the context of intercultural dialogue. This is due to several factors that make such literary texts valuable objects of philological studies. First, the work of this writer-translator represents a unique combination of several languages and cultural contexts. Our examination of Ch. Zarif’s literary texts allows determining the origins of her bilingualism and understanding the ways bilingualism and intercultural interaction are reflected in her poetry. Second, the poet’s works are a source of information about the life of contemporary Tatar émigrés in Turkey. The poems that reflect her emotions, experiences, and thoughts offer insight into her spiritual world enabling to comprehend her position in a foreign country. Third, by studying the work of the writer who stands at the intersection of different cultures, we can contribute to the development of intercultural dialogue. The artistic images, created by Ch. Zarif, represent the author’s picture of the world and serve as a means of conceptualizing various types of chronotope found in her literary work.

The subject of this article is the reflection of the authorial individual worldview in the works of the bilingual author Chulpan Zarif, the specifics of representing national identity conditioned by dialogue and synthesis of cultures, and the characteristic features of this poet’s unified bilingual system.

The object of this study is the lyrical poetry of Chulpan Zarif.

Materials and Methods

The study is based on the analysis of Chulpan Zarif’s poetry collections “Koyashka yul tota kərvanym” (2003) [1], “Apelsinovaya osen’” (2013) [2], “Lacivərd Yuxular” (2023) [3], anthol-

ogies [4], [5], [6], a reader [7], which includes her works and journal publications in the Tatar, Russian, Turkish and Azerbaijani languages [8], [9], [10], [11], [12], [13], [14], [15], [16], [17], [18], [19], [20], [21], [22], [23], [24], [25], [26], [27], [28]. In solving the tasks set in this work, we used the following methods: biographical, comparative-historical, cultural-historical, hermeneutic, comparative-contrastive, and structural-semantic.

Discussion

Currently, there are several approaches to defining the concept of bilingualism, some narrow, some broad. Broadly speaking, anyone who speaks at least one foreign language to some degree can be considered bilingual. According to R. Tuksaitova, "In a broad sense, literary bilingualism includes literary translation – a special form of artistic creativity that inevitably presupposes the contact and interaction of national languages and cultures. Translation is a literary fact that enters, in a transformed form, into the context of a new culture and continues its life within it" [29]. In a narrow sense, bilingualism is understood as complete and/or native-like control over two languages [30, p. 7].

Researcher Ch. Guseinov defines five types of bilingual literature, which determine the specificity of bilingual writers' work in a country with multinational culture: 1) literary work performed in the national language and the author's translation into Russian; 2) literary work performed in Russian with subsequent translation into the national language; 3) parallel literary work performed in the national and Russian languages without self-translation; 4) temporary or permanent transition from bilingualism to monolingualism, Russian or national; 5) literary work performed only in Russian, which is classified as national literature [31].

I. Valuytseva and G. Khukhuni believe it is necessary to distinguish between two closely related, but not identical, concepts: "bilingualism of the author" and "authorial bilingualism". "In the first case, we refer to the personal characteristics of an individual engaged in literary work, someone who actively masters the language and speech skills of more than one language; in the second, we mean the creation of works of art in a non-nativelanguage/languages". "Authorial bilingualism, according to researchers, presupposes the bilingualism of the author, but not vice versa, since not every bilingual writer uses a second language as a tool for literary work, although the elements of bilingualism in their works can be quite widely represented" [32, pp. 298–299]. Literary scholars classify as a transitional phenomenon between "bilingualism of the author" and "authorial bilingualism" the cases "when two or more languages are used in the literary area, but their 'specific weight' and the author's contribution to the corresponding cultures cannot be compared, and it is hardly possible to speak of bilingual creative work" [32, p. 299].

The literary criticism aspects of bilingualism are associated with the study of the characters' features of speech in works of fiction, with the analysis of fiction created by bilingual writers and perceived by bilingual societies [33], [34].

Having got acquainted with Chulpan Zarif's work, we discovered that from 1977 to 1984 she wrote in Tatar, from 1984 to 1988, primarily in Russian, and from 1989 to 2007, in both Tatar and Russian. Since 2008, the poet has been creating poems in Tatar, Russian, and Turkish. In some cases, the poems in different languages are the product of authorized translation, which takes into account the realities of the target language.

Chulpan Zarif's family upbringing played a significant role in shaping her Tatar national identity. Her birthplace also had a beneficial influence. Chulpan Zarif was born in the Tatar Province of Zakazanye, considered a national Mecca that has given the world such poets as G. Kursavi, Sh. Marjani, G. Tukay, G. Bashirov, and M. Magdiev. Chulpan Zarif still fondly recalls attending a poetry rally in honor of G. Tukay's birthday with her fellow countrymen in downtown Kazan. She initially participated in the event as a spectator, but during her graduate years (1992–1994), she first performed as a poet.

The ethnic diversity of the Republic of Tatarstan, Chulpan Zarif's homeland, is represented by 107 nationalities. Tatars and Russians make up 90% of the population, making Russian-Tatar bilingualism one of the most common. The poetess was born and attended a Russian school during a period when state policy and educational measures were aimed at the national unification of the multinational school system and the creation of a single comprehensive school for all national groups in the USSR. It is significant that the 1977 Constitution, unlike the 1936 Constitution, did not address the right, but only the possibility of education in native languages. Tatar was studied as an elective course during these years. It is therefore not surprising that Chulpan Zarif has written poetry in both languages since childhood. According to her recollections, her native language was predominantly spo-

ken in her family. Due to the family's move to the district center, three of the four children attended a Russian school, not a national one. Their love for their native language was nurtured by their Tatar language teachers: "When I was five, our family moved to Arsk. I attended Secondary School No. 1, a Russian school. But our native language teachers made every effort to instill in us a love for the Tatar language. In the family, we spoke only Tatar. "Since I was equally fluent in Tatar and Russian, I could easily write in both languages," the poetess recalled in one of her interviews [35].

The literary and musical association "Tukai yaktashi" ("Tukay's Fellow Countryman") played an important role in the development of her poetic talent. It operated under the regional newspaper "Kommunizmga" ("The Towards Communism") (since 1992 it has been named "Archa khəbərlərе" ("The Arsk News"). While still a schoolgirl, she became a member of this association and took part in television programs in Kazan. In this newspaper, her poems were first published in Tatar (1977) and Russian (1980s) [35]. The head of the association was the executive secretary of the newspaper, the prose writer Radik Faizov (1931–2011). People of different ages and representatives of different professions came together at this creative meeting place. It became a starting point for those who would soon find their place in Kazan, the literary flagship of the Tatar ASSR. Symbolically, Chulpan Zarif's poems were first published in the Tatar "thick" magazine "Kazan Utlary" in the section "Ostahan" ("A Workshop") in 1995, in the same issue with the works of the association creative director [8]. It is significant that the first professional review was written by poet Radif Gatash whose work is especially noticeable due to the influence of Oriental classical poetry: "Chulpan Zarif shigyrlere soenech, yshanich hislere uyata: min alarny hichshiksez, tabigat birgan selet həm moңly kүңel kichereshlərе, rukh ezlanүlərе җimeshe, bezneң shigyrgə tagy ber kyzykly kaləm iyase, үzenchəlekle shagyyrə kilүdən khəbər deep kabul ittem" ("Chulpan Zarif's poems bring us joy and awaken our hopes: Each one is characterized by her natural talent, illuminated by lived experiences, and is the result of her creative searches, it is an eloquent testimony of the fact that a new artist of words, a wonderful poet, has come to our poetry") [8, p. 89].

In 1987, Ch. Zaripova-Çetin enrolled in the Russian Language Department at the National School of the Philological Faculty of Kazan State University. In 1988, she continued her studies at the Russian-Tatar Department of the Historical and Philological Faculty of the Kazan State Pedagogical Institute (KSPU since 1995). While studying at the Russian-Tatar Department, Ch. Zaripova-Çetin enrolled in a special course called "Comparative Studies", in which she mastered the basics of comparative literature, grasped the specifics of literary analogies (styles, plots, etc.), and the connections between different national literatures. On the recommendation of her academic advisor, A. Sayapova, she began a comparative study of M. Lermontov and S. Ramiev's poetry as part of her research. According to Ch. Zaripova-Çetin's recollections, "this student research project proved fateful". At first, the abstract developed into a diploma thesis, 'The Problem of Demonism in the Works of M. Lermontov and S. Ramiev', and then, after graduating from the university, into a serious scientific research" [36, p. 298]. The famous Tatar literary scholar R. Ganieva became a reviewer of her diploma thesis. All this was an additional incentive for the development of her authorial bilingualism.

The originality of Chulpan Zarif's love lyrical poetry in the early works was noted in the reviews of her fellow writers (R. Gatash [8, p. 89], Zulfat, Mudarris Aglam, G. Gilmanov [1, p. 116], Elkhan Zal Karakhanly [2, pp. 3–4]), and the literary scholars (A. Nazipova [37, p. 134] and L. Mingazova [38, p. 142]).

The epigraphs found in her early poems allow us to outline her reading priorities. It is striking that Chulpan Zarif cites original national poets. Among them are Latvian poetess Laimdota Livena (pseudonym: Laima Livena, 1943), Karelian poet Armas Mishin (pseudonym: Oleg Mishin, 1935–2018) who wrote in Finnish, and Russian poetess Marina Tsvetaeva (1892–1941). This fact convincingly testifies to the author's enduring interest in the literature of the peoples of the USSR. In the poem "My Own Self" (1987), Chulpan Zarif positions herself as a "Tatar from Tataria" who is proud of her ancestors [2, p. 44]. This author's position of value, which determines her attitude towards her nation and her people, remains unchanged throughout her literary career.

In 1992, Ch. Zaripova-Çetin entered graduate school at the Department of Tatar Literature at her native university. In 1995, under A. Sayapova's supervision, she defended her candidate's dissertation "The Problem of Demonism in Sagit Ramiev's Works in the Context of Eastern European Esthetics" [39]. By studying the works of this great poet, she discovered the profound potential of Tatar

literature. In her research, Ch. Zaripova-Çetin managed to combine East and West into a single whole and, in practice, realized the potential of studying any national poet's work in the context of the world literary tradition. As part of her dissertation, she examined the work of S. Ramiev in comparison with the poems of M. Lermontov, K. Balmont, I. Nasimi, and in the mirror of the philosophical thought of F. Nietzsche and Kh. Gibran [36, p. 248]. Poet R. Gatash was one of the first to draw attention to the fact that the creative priorities of the poetess influenced the scope of her scientific interests: "Əye, Chulpan donya, rus shigriyaten, əmma barynnan la bigurak Sharek ədəbiyatyn, boek garəp, farces, torki shagyyrləren øyrəngən həm bu anyn shigyrlərendə də chagyla. Shigyri surətlərdə, fiker bireleshenə, tel-style charalarynda, sүz-lexikonda mony toyu avyr gugel ("Chulpan is well-versed in Russian poetry; it's clear she's devoted considerable attention to studying Eastern literature, particularly the works of Arabic, Persian, and Turkic poets, which is reflected in her poems. This is evident in her artistic imagery, the way she expresses her poetic thought, her figurative and expressive means, and her vocabulary") [8, p. 89].

After defending her dissertation, Ch. Zaripova-Çetin was appointed to work in the Tatar Literature Department as a targeted postgraduate student, which served as an additional incentive for the development of her bilingualism. On the one hand, according to the writer's recollections, she experienced natural difficulties in the transition from the Russian-Tatar Department to a purely Tatar language environment; on the other hand, this allowed her to systematize her knowledge of national culture, which she had not acquired at school [36, p. 249]. From 1995 to 1999, at the Faculty of Tatar Philology at KSPU, she lectured on Tatar folklore, Tatar literature of the early 20th century, and classical Oriental literature. At the Faculty of Russian Philology, she taught a course in Tatar literature in Russian. During the years of teaching at her native university, Chulpan Zarif headed the creative association "Ilham". Unfortunately, due to financial difficulties, she was unable to publish a collection of poems by the members of the group. By the way, the most talented of them, Gelyusya Zakirova among them, later chose creative careers. Chulpan Zarif frequently participated in literary programs on radio and television, and in the work of the "Shəryk kluby" ("The Oriental Club").

In 1990, the poetess wrote a lot in both the Russian and Tatar languages. Poems in the Tatar language were submitted to the regional newspapers "Məgyrifət", "Madəni җomga", "Shahri Kazan", "Vatanym Tatarstan", and the magazines "Kazan utlary", "Idel" and "Soembikə". Soon they started talking about her as a talented creator of love lyric poetry and a poetess who revived oriental motifs in Tatar literature [1, p. 116], [37, p. 134]. "Tuksanynchy ellar shigriyatenen in zur kazanyshy – milli theme ide. Ə minem kertkən ɵlesh, mɵgaen, kənchygysh motivlary bulgandyr. Chɵnki məktəp ellarynnan birle kənchygyshka, kənchygysh shigyriyatenə, Tərkiyagə gashyyk idem …" ("One of the main achievements of poetry in the 1990s became a national theme. As for my contribution, it was oriental motifs, I'd say. Since school I've been in love with the East and its poetry, I have been raving about Turkey..."), admits Chulpan Zarif in one of her interviews [40].

If the poems "I Shəryknyң tүbən kүk gɵmbəze!" ("Oh, the Low Sky of the East!") [2, p. 26], "Nikter telim" ("For Some Reason I Want It") [2, p. 27], "Sarai shagyire monology" ("A Monologue of the Court Poet") [2, p. 28], "Min totash yavyzlyk idem" ("I Was Total Evil") [2, p. 127] had been written before she went to Turkey and seen Istanbul, then after a trip to Istanbul and Alanya in 1997–1998, the Turkish theme firmly entered Chulpan Zarif's poetry: the cycles "Istanbulda җәйнең соңгы мизгэләре", ("The Last Moments of Summer in Istanbul") [1, pp. 86–113] and "Ak diңgeznең kүz yashedəi tozly suy" ("The Salty Water of the White Sea"). One of the key themes in her Russian and Tatar poems is the role of Turkey in the poetess's personal life. For Chulpan Zarif, memory, which connects the past with the present, becomes the foundation that holds the universe together:

Мәрмәр диңгез буе – гөлләр... Сезгә саксыз кагылдыммы? Учымда – алтын тузан... Тузаннан яңарып, янә сиңа килгәнче, Истамбул, Купме гасырлар узган!.. [1, 113 б.]	Flowers along the shore of the Sea of Marmara... Have I touched you carelessly? The golden dust in my palm... Istanbul, how many centuries have passed since I, rising from the dust, Have come to you again!... . [1, p. 113]

This motif persists in her lyrical poetry even after her moving to Turkey:

Istanbul! I've irrevocably loved you for a long time...
Like a seal on my heart... Back to my homeland,
I don't know if the path will lead away. Or if it's my fate to be here...
Istanbul!
You've been on my brow since birth... ... [2, p. 145].
(Istanbul! Min gashyikmyn siңa...
Kүptənnən, gomerlekkə!
Iərəgemdə – məher kebek sin!
Kire tugan җirgə
Yulym barmy – belmim.
Min tugannan birle sineң məҗnүn) (tərҗemə – A. G.).

In a number of her interviews, Chulpan Zarif tells that she learned Turkish at language courses in Kazan. While at school, she read novels by Turkish writers. Her cherished dream since her youth was to visit this country. Once, in a conversation with her father, he admitted that her grandmother had once dreamed of visiting Turkey [40]. "Maktəp ellarynnan uk yazmymymnyn Torkiya belen bəile bulasyn sizep yashədem... Min teləklərnen ikhlas həm kəchle bulgan ochrakta chynga ashuyna yshanam!" ("From my childhood, I had a deep-seated feeling that Türkiye would be a turning point in my life… I'm sure that many dreams come true if you believe in them sincerely and firmly", admits Chulpan Zarif [41, p. 54].

Clearly, her perception of Istanbul was also inspired by literary works about the city, which the poetess read while she was a high school student. In her mind's eye, Culpan Zarif tailored to herself the lives of the main female characters from these works:

Sahzades' Mosques, sultans', and their wives'.
This city is surrounded by intrigue and fairy tales...
I don't know who she was – a concubine, a queen...
Istanbul!
I'm still dreaming about that life in the past... [2, p. 145]

The theme of "subconscious memory" is also found in her poem "A Monologue of the Court Poet" [2, p. 28], where she tries on his mask. We encounter a similar device in her poem "To Gibran" [2, p. 130].

Chulpan Zarif is enchanted by the ancient architecture of Istanbul, especially the Hagia Sophia:

For some reason, I want
To walk with leisurely steps
Along the empty streets of Old Istanbul...
And, throwing my head back,
To gaze at the Hagia Sophia... [2, p. 25].

In Ch. Zarif's poetry, the Istanbul bazaar, with all its color, personifies the ancient soul of the East:

And suddenly you find yourself
In the thick of the Istanbul bazaar,
Where, with his legs tucked under him,
An old Turk dozes
with his turban askew...
And, seizing the moment to show her swarthy cheek,
Tender fingers lift the black chador.
Where cunning Greeks trade in green silks –
The colors of the Ottomans.
Where the bold laughter of a woman is heard –
A former infidel... [2, p. 27].

The poetess perceives this city through the prism of the legend of Roxolana (Hurrem Sultan) and Sultan Suleiman, which she learned about from P. Zagrebelny's historical novel "Roksolana" [43]:

And I want to feel again
The hot midday of Istanbul
And the scent of Roxolana's hair
The color of red gold... [2, p. 27].

It was this legend that brought Culpan Zarif to Istanbul in 1997.

The spirit of the Ottoman Empire is also found in the poem "The Mosques of Istanbul, Which Are Steeper and Higher..." [2, p. 146]. The poetess strives to present the city as something living and animated, shrouded in legends [2, p. 146], [12, p. 37]. In the poem "I Was All Evil" (1994), the area of Sadabad near Istanbul is mentioned, where Turkish poets gathered in the spring during the tulip blooming season in the 17th–18th centuries [2, p. 127]. It is striking that the semantic potential of some images depends on the language in which the poem is written. If in "For Some Reason I Want to" [2, p. 27] and "The Istanbul Mosque, Which Is Steeper and Higher..." [2, p. 146] her gaze is directed towards the Hagia Sophia, which was originally a church, in the Tatar poems the dominant images are the mosques of Bayezid, Suleiman, Shehzade, the Topkapi Palace – the residence of the Turkish sultans, the bridge over the Bosphorus, the Koran, the holy book of Muslims, and such realities of Turkish and Muslim life as the harem, concubines, Sufis, namaz, adhan, etc. [2, p. 106], [2, p. 110], [2, p. 112].

The theme of the Egyptian queen Cleopatra takes on a unique resonance in Chulpan Zarif's works (the cycle of poems "Ak diңgezneң kүz yashedәy tozly suy" ("The Crystal Clear Salty Water of the White Sea") [1, p. 87] and the poem "Cleopatra! Greedy Look" [2, p. 135]). When Chulpan Zarif moved to live on the Aegean coast in the city of Mugla, the images of the ancient Greek poet Homer, the main characters of his "Iliad" Paris and Helen [2, p. 136], [2, p. 151], and the Jewish king Solomon [2, 137 p.] appear in her poetry.

Her longing for the homeland in the first years of emigration motivated the poetess to create a poem in her native language "Hәrmalәr olgerә, banananar" (("Dates Are Ripening, Bananas Are Ripening") [1, p. 95], "Boten donyasynda ber bushlyk" ("There is Only One Emptiness in the Whole World") [1, p. 96], "Җille kәndә dingez buen inlim" ("I'm Walking along the Seashore on a Windy Day) [1, p. 97], "Zaytun kuzle ulym minem" ("My Olive-Eyed Son") [13], "Ap-ak chәchәktә, kүr, өrek agachy" ("Look, the Apricot Tree is in White Blossom") [1, p. 103] , "Egey kүrabәlәrendә" ("In the Ruins of the Aegean") [6, p. 316], "Taular chalma kiep, tasbikh tart" ("Mountains Wear Turbans and Recite Rosaries") [6, p. 317]) and in Russian ("There Is No Winter Here, Here Is Orange Autumn" [2, p. 133], "In the Ruins of Troy" [2, p. 136], "A Lullaby to My Son" [2, p. 138], "Istanbul!" [2, p. 145], "The Blue of the Seas and the Green of the Olives" [2, p. 151], etc.).

To expand her audience, starting from 2007, Çulpan Zarif began writing poems in Turkish as well ("Bir Başka Diyarda" ("In Another Country"), "Sensizlikten" ("From the Depths of My Soul"), "Gökyüzünün mavisi zeytinlerin yeşili" ("The Blue of the Sky, the Green of the Olives") [28], "Tek cihanın mı siması sarı renge boyandı?" ("Has the Face of the Entire World Turned Yellow?") [19], "Bir Dize Şiir Kaldı" ("Only One Line of Poetry Remains") [24], "Denizde" ("At Sea") [25], etc.).

Her tribute to Eastern tradition is evident not only in the content and imagery of her poems, but also in their form. R. Gatash wrote about this: "Shakli yaktan da matur anyn shigyrlere - monda da Chulpannyn hitdi maktap utkanen toyasyn" ("Her poems are beautiful in terms of form - here too you can feel that Chulpan went through a serious schooling") [8, p. 89]. Back in the 1980–1990s, Chulpan Zarif tried to write in the gazelle genre ("Gazәl" [1, p. 42], "You Are the Temple of Fire..." [2, p. 78])

She also experiments with the rubai genre ("Yoldyz idem") ("I Was a Star") [1, p. 6]; "Usal, di, bez" ("We Are Angry, He Says") [1, p. 45], "I Put My Heart on My Palm..." [2, p. 42].

As a bilingual writer, Chulpan Zarif strives for polyphony of meanings in her poems, to achieve this she introduces words from other languages into her text. For example:

The linden was in bloom in the capital... And the night smelled like honey.

Your eyes were so close, so impossibly close!

The Lord overturned the sky into our cup...

Your lips were aflutter whispering to me: "Kal..." [2, p. 150].

(Kal (Turkish) – stay)

İki şam yanıyor, iki mum…

Hem senin hem benim umudum.

O iki olan şam. Bizse tam!

"Yaratam, bik katı yaratam…"

(Tatar Türkçesinde "seviyorum, çok seviyorum anlamında) [22, p. 100].

The bilingual dialogue in the poet's texts can be traced at both simple and complex levels. In addition to borrowed vocabulary, Chulpan Zarif includes ethnopoeticisms in her lyrics. For example, in order to convey the confused feelings of the lyrical female character in love, the poetess quotes the famous Tatar song "Khәmdiya" (a Tatar folk song, lyrics by M. Faizi) from the famous musical drama "Ak Kalfak" ("A White Hat") (1923) in her literary text "Ak Kalfak":

"Khamdiyagә sүz kushmagyz,
Zihene taralgan chagi" [1, p. 49].

"Don't talk to Khәmdiya,
She's lost her mind" [1, p. 49].

This allows the poetess to more deeply convey the feelings of her heroine.

In another poem on this topic, "Khәmdiyaneң akyldan yazuy" ("Hamdiya's Madness"), she builds up a dialogue with the main character of the musical drama, the shepherd Baki, who composed this song [1, p. 50].

In the poem "Koyashka үrmәlәgan sary kәnbagysh kebek" ("Like a Yellow Sunflower Climbing to the Sun"), Chulpan Zarif, to better express the state of "charasyzlyk" (helplessness), introduces the image of Sak-Sok from Tatar mythology:

Elgalar da ber agyp kushylyrlar dingezgә!

Sak-Sok buldyk... Kavyshu donyalykta yuk bezgә.

Dәrdebezgә yuk dәrman... [6, p. 320].

The rivers will merge together and flow into the sea!

We have become Sak-Sok... There is no connection to link us in this world.

There is no cure for our pain... [6, p. 320].

In some poems, the dialogue is organized on a more complex, connotative level: The images of the original text are reinterpreted in accordance with the realities of the host culture. Thus, the poem "Before the Wedding" was inspired by F. Zhuravlev's painting of the same name [2, p. 33]. In it, the artist depicts the drama unfolding during a father's blessing of his daughter before her wedding. In 1874, he depicted the situation of a marriage of convenience as a girl's personal tragedy, the collapse of all her illusions and expectations. This gentle creature, resembling a delicate wedding cake, is forced to serve as currency in a family transaction, and F. Zhuravlev is filled with compassion for her. This painting is known to be a success with the artist's contemporaries, and he returned to it twice. A literary plot is felt in the painting "Before the Wedding". The figurative language of this response poem suggests that Chulpan Zarif drew on the traditions of Russian lyric poetry. In our opinion, the subtle influence of Tsvetaeva's lyrical poetry is discernible here.

The poem "Standing Alone in a Cold Temple" [2, p. 26], which creates a verbal portrait of Jesus Christ in church, draws on the traditions of the Russian Silver Age lyrical poetry. At the same time, this poetic text enters into a dialogue with G. Ibragimov's short story "Kөtүchelər" ("Shepherds") [44].

This consistent contact between two languages and cultures led to the formation of Chulpan Zarif"s parallel individual-figurative thinking in two languages. The poetess begins not only to master the lyrical space and the possibilities of versification in two languages, but also to think in different artistic and symbolic images, to use different intonational fillings associated with the peculiarities of the mentality of the Tatar and Russian peoples, that is, to exist harmoniously in the systems of both languages, which interact in the consciousness of one individual (see "I Am Not a Christian..." [2, p. 123], "Let Me Be Different Every Minute" [2, p. 119], "Zəitүn kүzle ulym minem" ("My Olive-Eyed Son") [6, p. 312]; "Ap-ak chəchəktə, kүr, өrek agachy!.." ("Look, the Apricot Tree Is in White Blossom") [1, p. 103], "Charasyz badəmnər bəs kebek chəchəktə" ("The Helpless Almonds Are Blooming Like a Flower") [6, p. 313]; "Səarbilərgə tagyp tamchy-alkasyn..." ("Let the Serbs Wear A Bracelet...") [6, p. 321]; "Sonbaharın solgun soğuk nefesi" ("The Pale, Cold Breath of Autumn") [22, p. 100], "Sazının teli olurdum, ellerin dokunsun diye" ("I Would Be the String of Your Instrument, so that Your Hands Could Touch It") [22, p. 100].

Senden ayrı düşmek kadar yok zülüm. Yakar sanki acı Arap kahvesi…[22, 100 б.]	There is no fate more bitter than parting with you. It leaves a bitter taste in my throat, like bitter Arabica coffee …[22, p. 100]

Tarlanda ekin olurdum, gün gelir biçersin diye Haremde kölen olurdum, gün gelir seçersin diye [22, 100 б.].	I'll become the seed in your fields, so you can harvest me in the fall. I'll become your slave in the harem, so you could choose me one day [22, p. 100].

Bilingual mental dialogue leads to the recognition of oneself as a phenomenon of two cultures: Tatar and Russian, Tatar and Turkish. This "dual" consciousness of the individual arises at the moment when Chulpan Zarif assimilates both national worldviews and becomes part of both cultural perspectives (see "Gөlchəchəkne kulynnan təshergən Pir Soltan Abdalga" ("Pir Sultan Abdal, Who Took the Flower from Her Hand")) [1, p. 40], "To Balmont" [2, p. 129]). Thus, the bilingual writer begins to think of herself as a translator of both cultures, expanding the conceptual field of both texts. This was noted by foreign critics E. Zal Karakhanly [2, pp. 4–5] and D. Chkonia [16]. For example, in her poem "To Balmont", Chulpan Zarif, reflecting on the nature of loneliness in a crowd, enters into a dialogue with the famous Russian poet's poem "Running the Gauntlet". The line "I'm burning" contains a borrowing ("I was burning, I was getting burned, and I kept burning" [2, p. 129]. By deciphering the original source, the reader will easily understand the essence of Chulpan Zarif's authorial position. Her poems "Thinking about Gibran" [2, p. 130] and "And the Aragva Will Keep Flowing" [16] are written in the same vein.

The poetess often resorts to a technique of intertextuality using the names of authors or characters of famous works. For example, in the poems "Məҗnүnme sin yalgyz chүldə yatyp kalgan"

("Are You Crazy, Lying Alone in the Desert?") (1994) [1, p. 11] and "Ləiləm, diep, yangan Мəҗnun" ("Majnun, Who Said, 'Laila', Was on Fire) (2003) [1, p. 100], the immortal characters of the Tatar dastan, come to life in the plot that is widespread in the East. The images of Leyli and Majnun are also found in poems written in Russian [2, p. 127] and Turkish [23, p. 98].

In Russian poems, Chulpan Zarif quotes Russian sayings, in Tatar and Turkish poems she quotes only Tatar proverbs and sayings: "You say the roads lead / Only to Rome?" [2, p. 125]; "And the Black Rose of Tiflis will mourn for the Unforgettable, / Reminding that grief comes from the mind..." [16]; "Keshe kitə – жyry kala, digənnər... / Əni, minem жyrymny da жyrlachy!.." [1, p. 103]; "Ateşten gömlek giymişim nasıl olurum esen?" ("I put on a shirt made of fire, how can I be alive? / The shirt made of fire is identical to 'I'm burning'") [23, p. 98].

As literary scholar M. Kazakova rightly noted, "a bilingual artistic text appears as a result of intercultural communication at the interethnic and interpersonal levels, which certifies to the significance of this phenomenon in literature as being tolerant of various manifestations in the global multicultural modern world, which is polyphonic in its essence. Therefore, it is a pressing research problem to study the phenomenon of consciousness existing in the spheres of different cultures and the reflection of interdependence of this dialogue in literary works." [45, p. 25].

In 2002–2012, Chulpan Zarif was a member of the Department of Modern Turkic Languages and Literatures at the Faculty of Literature, the University of Mugla (Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi). She was entrusted with teaching Tatar folklore, Tatar literature, the Tatar language, and the Russian language. Chulpan Zarif promoted Tatar literature through scientific articles in three languages, speaking at conferences at various levels. The monographs by Ch. Zaripova-Cetin are also aimed at promoting Tatar folklore and Tatar literature in foreign language environments. They have been published in three languages [46], [47], [48], [49].

Chulpan Zarif has gained fame as a talented translator. Thanks to her tireless work, Turkish readers became acquainted with the works of Gayaz Ishaki, Gabdulla Tukay, Galimkan Ibragimov, Sagit Ramiev, Derdmend, Mahit Gafuri, Khəsən Tufan, Sibgat Hakim, Ravil Fayzullin, Radif Gatash, Muhammad Mirza, Robert Minullin, Rkail Zaydulla, Zinnur Mansur, and others [49], [50], [51], [52], [53]. She also translated the poems by the Turkish poet Yunus Emre and Azerbaijani poets into Russian [54] and the poems of Azerbaijani poets into Russian and Turkish [55]. Chulpan Zarif also participated in a project in which she translated hadiths from Turkish into Russian [56].

In 2011, Ch. Zaripova-Çetin moved to Kars. From 2012 to 2018, she headed the Department of Slavic Languages and Literatures at Caucasus University. During her tenure, she taught a course in Russian language and literature and arrange the celebration of Russian holidays (ABC Book Festival, Maslenitsa, and New Year). She writes articles about the influence of the city of Kars, once a province of the Russian Empire, on Russian literature and art. In 2018–2019, she headed the Department of Modern Turkic Languages and Literatures. She teaches Tatar literature, Turkic folklore, and her courses in this Department include Tatar literature, comparative studies of Turkic literatures, literary sociology, poetic text analysis, the Russian language, and Russian literature. She conducts her research in three languages.

Results

This article is the first attempt to explore such a complex topic. We have identified the factors that have positively influenced the development of Chulpan Zarif's bilingualism:

- her personal development in the context of Russian-Tatar bilingualism,
- her studies at the Russian-Tatar Department of KSPU,
- her academic work in comparative studies,
- her interest in the East in general and Turkey in particular since school days,
- her teaching in a multinational environment,
- her emigration as an incentive to change languages for the sake of expanding the geography of readers,
- her strong sense of national identity in a foreign land and, as a result, the active promotion of native culture abroad through literary work, translations, publication of monographs, and popular science books.

Conclusions

The poet's lyrical poetry is biographical. In Tatar, Russian, and Turkish poetry, Chulpan Zarif attempts to capture her feelings as she navigates her own journey through life. She most often

appears in her poetry as a woman in love. The lyrical female character recognizes herself as part of Tatar and Turkic cultures. Her ethnic identity allows her to define the spatial coordinates of her homeland, her small homeland. The infusion of unrelated codes into the text expands the contextual plane of the lyrical text, fostering a greater aesthetic meaning, making the reader a guide into an intercultural world. The bilingual writer, at the level of her consciousness, finds herself in a situation of otherness, where the polyphony of meanings, conveyed through the means of a single language, gives birth to a product – in our case, a text – with new content, often beyond the reach of a monolingual linguistic system.

References

1. Zarif, Ch. (2003). *Koyashka yul tota kərvanym. Shigyr'lər* [My Caravan Is Heading towards the Sun. Poems]. 120 p. Kazan, “Matbugat iorty” nəshr. (In Tatar)
2. Zarif, Ch. (2013). *Apel'sinovaya osen': stikhi* [Orange Autumn: Poems]. 160 p. Kazan', Tatar. kn. izd-vo. (In Russian)
3. Zərif, Ç. (2023). *Lacivərd Yuxular* [Blue Dreams]. 102 p. Bakı, AybKitab. (In Turkish)
4. Zarif, Ch. (2008). *Stikhotvoreniya* [Poems]. Sovremennaya tatarskaya poehziya. Pp. 184–188. Kazan', Tatar. kn.izd-vo. (In Russian)
5. Zarif-Chetin, Ch. (2024). *Stikhotvoreniya* [Poems]. Iz veka v vek. Poehziya narodov kirillicheskoi azbuki. Tatarskaya poehziya. Pp. 562–569. Moscow, IKAR. (In Russian)
6. Zarif, Ch. (2022). *Tərkiya* [Turkey]. Kyitgalardan kilə tatar sүze. Pp. 302–323. Kazan, Millət. (In Tatar)
7. Zarif, Ch. (2016). *Shigyr'lər* [Poems]. Bez bit – Archa yaklary. Archa təbəge ədiplərе iҗaty. 9–11nche syinyf ukuchylary өchen khrestomatiya. Pp. 255–257. Kazan, “MƏGARIF-VAKYT” nəshriyaty. (In Tatar)
8. Zarif, Ch. (1995). *Zəңgər kyyalar* [Blue Cliffs]. Pp. 89–94. Kazan utlary. (In Tatar)
9. Zarif, Ch. (1995). *Taular tomanda anda* [The Mountains Are There in the Fog]. Idel. No. 4, pp. 2–3. (In Tatar)
10. Zarif, Ch. (1996). *Shigyr'lər* [Poems]. Sөembikə. No. 4, pp. 30–31. (In Tatar)
11. Zarif, Ch. (1999). *Akdiңgezneң kүz yashedəi tozly suy* [The Crystal Clear Salty Water of the White Sea]. Idel. No. 6, pp. 2–3. (In Tatar)
12. Zarif, Ch. (2007). *Tərkiyadən – ilgə, Idelgə. Shigyr'lər* [From Turkey to My Country, to the Volga. Poems]. Kazan utlary. No. 3, pp. 37–40. (In Tatar)
13. Zarif, Ch. (2008). *Zəitүn kүzle ulym* [My Olive-Eyed Son]. Sөembikə. No. 6, pp. 32–33. (In Tatar)
14. Zarif, Ch. (2013). *Sagynam sine haman* [I Still Miss You]. Sөembikə. No. 9, pp. 38–39. (In Tatar)
15. Zarif, Ch. (2017). *Pogasshikh zvezd serebryanaya pyl'* [The Silver Dust of Extinguished Stars]. Literaturnaya gazeta, 22 noyabrya, 2017. https://lgz.ru/article/-46-6621-22-11-2017/pogasshikh-zvyezd-serebryanaya-pyl/(In Russian)
16. Zarif, Ch. (2021). *Stikhi* [Poems]. Ehmigrantskaya lira, No. 2. https://emlira.com/2-34-2021/chulpan-zarif/stikhi (In Russian)
17. Zarif, Ch. (2024). *Əni, minem җyrymny da җyrlachy...* [Mom, Sing My Song Too...]. Mədəni җomga. 19 gyinvar. No. 2, p. 7. (In Tatar)
18. Zarif, Ch. (2024). *Sineң kүk yanam min, əi koyash* [I Am Your Light, Oh Sun]. Kazan Utlary. No. 7, pp. 82–86. (In Tatar)
19. Zaripova-Çetin, Ç. (2009). *Bir Satır Şiir Kaldı* [One Line of Poem Remains]. Kümbet. No. 14, p. 87. (In Turkish)
20. Zaripova-Çetin Ç. (2010). *Yagmurlı Geçede* [On a Rainy Night]. Kültür çağlayanı. No. 3, p. 35. (In Turkish)
21. Zaripova-Çetin, Ç. (2010). *Bir Yıldızdan* [From a Star]. Kültür çağlayanı. No. 1, p. 19. (In Turkish)
22. Zarif, Ç. (2010). *Şiirler* [Poetry]. Çinar. No. 2, pp. 98–100. (In Turkish)
23. Zaripova, Ç. (2013). *Ateşten Gömlek* [A Fiery Shirt]. Türkçe ve İngilizce. İstanbul’un Şiiri Dünyanın Şairi. Pp. 97–99. İstanbul, Sultanbeyli Belediyesi. (In Turkish)
24. Zaripova-Çetin, Ç. (2023). *Denizde* [At Sea]. Hece Taşları. 9. yıl 105. sayı / 03, p.11. (In Turkish)
25. Zaripova-Çetin, Ç. (2023). *Bir Dize Şiir Kaldı* [Only One Line of Poetry Remains]. Hece Taşları. 9. yıl 101. sayı / 03. P. 22. (In Turkish)
26. Zarif, Ç. (2025). *Yağmur Yağar* [It Will Rain]. Kardeş kalemler. No. 224, pp. 48–49. (In Turkish)
27. Zarif, Ç. (2025). *Nice Nehir Kayıp Denizlerde* [Nice River Lost in the Seas]. Kardeş kalemler. No. 223, pp. 11–14. (In Turkish)
28. Zarif, Ç. (2025). *Özledim* [I Miss]. Kardeş kalemler. No. 220, pp. 8–11. (In Turkish)
29. Tuksaitova, R. O. (2005). *Khudozhestvennyi bilingvizm: k opredeleniyu ponyatiya* [Artistic Bilingualism: On a Definition of the Concept]. Izvestiya Ural'skogo gosudarstvennogo universiteta. Seriya 2: Gumanitarnye nauki. No. 39, pp. 198–206. (In Russian)
30. *Mnogoyazychie i literaturnoe tvorchestvo* (1981) [Multilingualism and Literary Work]. Sb. Statei. AN SSSR, In-t rus. lit. (Pushkin. dom); otv. red. M. P. Alekseev. 339 p. Leningrad, Nauka, Leningr. otd-nie. (In Russian)
31. Guseinov, Ch. G. (1972). *Problemy dvuyazychnogo khudozhestvennogo tvorchestva v sovetskoi literature* [Problems of Bilingual Fiction in Soviet Literature]. Edinstvo, rozhdennoe v bor'be i trude: Novaya istoricheskaya obshchnost' lyudei – sovetskii narod i literatura sotsialisticheskogo realizma: materialy Vsesoyuz. konf., pp. 314–315. Moscow. (In Russian)
32. Valuitseva, I. I., Khukhuni, G. T. (2015). *Literaturnyi bilingvizm: za i protiv* [Literary Bilingual-

ism: Pros and Cons]. Polilingval'nost' i transkul'turnye praktiki. No. 5, pp. 298–303. (In Russian)

33. Mikhailovskaya, N. G. (1979). *O problemakh khudozhestvennogo literaturnogo dvuyazychiya* [On the Problems of Artistic Literary Bilingualism]. Voprosy yazykoznaniya. No. 2, pp. 61–72. (In Russian)

34. Azarova, N. M. (2016). *Poehticheskii bilingvizm kak sredstvo mezhkul'turnogo transfera* [Poetic Bilingualism as a Means of Intercultural Transfer]. N. M. Azarova. Lingvistika i semiotika kul'turnykh transferov: metody, printsipy, tekhnologii. Pp. 255–307. Moscow, Kul'turnaya revolyutsiya. (In Russian)

35. Zinnatova, R. (2014). *Mezhdu Arskom i Karsom* [Between Arsk and Kars]. Arskii munitsipal'nyi raion. 15 avgusta 2014 g. https://arsk.tatarstan.ru/ index.htm/news/328582.htm. (In Russian)

36. Zaripova-Chetin, Ch. (2018). *Vzleleyavshaya "sady znanii" v nashikh serdtsakh (K 70-letiyu professora A. M. Sayapovoi)* [She Who Nurtured the "Gardens of Knowledge" in Our Hearts (On the 70th anniversary of Prof. A. M. Sayapova)]. Filologiya i kul'tura. No. 1 (51), pp. 248–251. (In Russian)

37. Nazipova, A. (2014). *Tema zhenskoi lyubvi v poehzii Chulpan Zaripovoi-Chetin* [The Theme of Female Love in Chulpan Zaripova-Chetin's Poetry]. Filologicheskie nauki. Voprosy teorii i praktiki. No. 12 (42), v 3 ch. Ch.1, pp. 134–137. (In Russian)

38. Minhaҗeva, L. I. (2008). *Shig"riyatebezdə Istambul obrazy* [The Image of Istanbul in Poetry]. Kazan utlary. No. 11, pp. 140–144. (In Tatar)

39. Zaripova, Ch. A. (1995). *Problema demonizma v tvorchestve S. Ramieva v kontekste vostochno-evropeiskoi ehstetiki: avtoref. dis. ... kand. filol. nauk* [The Problem of Demonism in the Works of S. Ramiev in the Context of Eastern European Aesthetics: Ph.D. Thesis Abstract]. Kazan', 21 p. (In Russian)

40. Zinnatova, R. *Mezhdu Arskom i Karsom* [Between Arsk and Kars]. Arskii munitsipal'nyi raion. 15 avgusta 2014 g. URL: https://arsk.tatarstan.ru/ index.htm/news/328582.htm (accessed: 12.10.2025.) (In Russian)

41. *Tərkiyadə "vəkalətsez vekil" Ch. Zarifneң R. Səfiullina belən interv'yusy* ["A Representative without Power of Attorney" in Turkey. An Interview of Ch. Zarif with R. Safiullina]. URL: http://idel-tat.ru/news/vremya-tt/trkiyadge-vkaltsez-vkil (accessed: 01.01.2026). (In Tatar)

42. Altai, R. (2011). *Tərek ilendəge tatar ədəbiyaty ilchese* [Ambassador of Tatar Literature in Turkey]. Tatarstan. No. 4, pp. 54–55. (In Tatar)

43. Zagrebel'nyi, P. (1983). *Roksolana* [Roxolana]. 639 p. Moscow, Sov. pisatel'. (In Russian)

44. Ibrahimov, G. *Kətychelər* [Shepherds]. URL: https://www.antat.ru/ru/iyli/Ibragimov%20-%20130/Kotucheler.pdf (accessed: 02.10.25). (In Tatar)

45. Kazakova, M. V. (2020). *Problema bilingvizma v poehzii A. I. Mishina 1970-1980-kh gg.: avtoreferat dis. ... kandidata filologicheskikh nauk: 10.01.02* [The Problem of Bilingualism in A. Mishin's Poetry of the 1970s–1980s: Ph.D. Thesis Abstract]. Moscow, 25 p. (In Russian)

46. Zaripova-Chetin, Ch. (2003). *Problema demonizma v tvorchestve S. Ramieva v kontekste vostochno-evropeiskoi ehstetiki* [The Problem of Demonism in the Works of S. Ramiev in the Context of Eastern European Aesthetics]. 175 p. Kazan', "Master-Lain". (In Russian)

47. Zaripova-Chetin, Ch. (2005). *"Uilasam ui, syzlyi kyңel, syzlyi җan" S. Rəmievneң tormysh yuly həm iҗatyna karata yaңa məg"lymatlar* ["When I Think about It, My Heart Aches, My Soul Aches". New Information about S. Ramiev's Life and Work]. (Fotorəsemnər belən). 202 p. Kazan, "Yaңalif" nəshriyat iorty. (In Tatar)

48. Zaripova Çetin, Ç. (2016). *Alimcan İbrahimov'un Eserlerinde Tatar, Başkurt ve Kazak Türklerinin Kültürel Değerleri* [Cultural Values of Tatar, Bashkir, and Kazakh Turks in the Works of Alimcan İbrahimov]. 369 p. Ankara, Bengü. (In Turkish)

49. Zaripova Çetin, Ç. (2020). *Alimcan İbrahimov* [Alimcan İbrahimov]. Âdemler. Araştırma-İnceleme-Metin. 169 p. Ankara, Bengü. (In Turkish)

50. İshaki, A. (2009). *Hikâyeler (Seçmeler)* [Stories (Selections)]. Çev. Çulpan Zaripova Çetin, Hayati Yılmaz. 182 p. Muğla, Muğla Üniversitesi Yayınları. (In Turkish)

51. Garipov, M. (2016). *Ebedi Aşk. Abdullah Tukay ile Zeytüne Mevlüdova Hikâyesi* [Eternal Love. The Story of Abdullah Tukay and Zeytüne Mevlüdova]. Çev. Çulpan Zaripova Çetin, Hayati Yılmaz. 103 p. Ankara, Bengü. (In Turkish)

52. İbrahimov, A. (2022). *Seçme Eserler* [Analects]. Çev. Çulpan Zaripova Çetin. 290 p. Ankara, Bengü. (In Turkish)

53. Mehdiyev, M. (2025). *Turnaların İndiği Yerde* [Where the Cranes Land]. Çev. Çulpan Zaripova Çetin. 305 p. Ankara, Bengü. (In Turkish)

54. Tatdzhy, M. (2021). *Yazyk lyubvi Yunus Ehmre. Zhizn' i tvorchestvo. Stikhotvoreniya* [The Language of Love by Yunus Emre. Life and Works. Poems]. 133 p. Ankara, Rukovodstvo tsentra kul'tury im. Atatyurka. (In Russian)

55. Karakhanly, Eh. Z. (2019). *Lyubov' prevyshe khramov* [Love Is above Temples]. 148 p. Baku, Muterdzhim. (In Russian)

56. *Islam cherez prizmu khadisov v 7 tomakh* (2021) [Islam through the Prism of Hadith in 7 Volumes]. T. 2, 3, 4. 488 p. Moscow, Dukhovnoe upravlenie musul'man Rossiiskoi Federatsii. (In Russian)

ЧУЛПАН ЗАРИФ ИҖАТЫНДА БИЛИНГВИЗМ КАЛЫПЛАШУНЫҢ АЛШАРТЛАРЫ

Айзирәк Наил кызы Гәрәева,
Казан федераль университеты,
Россия, 420008, Казан ш., Кремль ур., 18 йорт,
aizigarai@mail.ru

Чулпан Әфраим кызы Зарипова-Четин (әдәби тәхәллүсе Чулпан Зариф) – тумышы белән Татарстан Республикасының Арча районыннан. Казан дәүләт педагогика университетын тәмамлаган (1992) шагыйрә татар, төрек, рус телләрендә иҗат итә. Бүгенге көндә «Кояшка юл тота кәрваным» (2003), «Апельсиновая осень» («Әфлисун төсендәге көз», 2013), «Lacivərd Yuxular» («Зәңгәр төшләр», 2023) дип исемләнгән җыентыклар авторы. Шигъриятендә күңел лирикасы өстенлек ала. Чулпан Зарифның шигырьләре инглиз теленә, азәрбайҗан, башкорт, төркмән, чуваш һ.б. төрки телләргә тәрҗемә ителгән. Эзләнү барышында Чулпан Зариф иҗатында автор билингвизмы калыплашуының алшартлары, чыганаклары, әдәби алымнар ачыкланды.

Төп төшенчәләр: Татар әдәбияты, Чулпан Зариф, автор билингвизмы, әдәби билингвизм, икетеллелек

Сылтама өчен: Гараева А. Н. Чулпан Зариф иҗатында билингвизм калыплашуның алшартлары // Tatarica. 2026. № 1 (26). 71–90 б. https://doi.org/10.26907/2311-2042-2025-25-1-71-90

Кереш

Чулпан Әфраим кызы Зарипова-Четин (әдәби тәхәллүсе Чулпан Зариф) 1992 елда Казан педагогика университеты рус филологиясе факультетының Милли мәктәптә рус телен, әдәбиятын укыту бүлеген тәмамлый. 1999 елдан башлап, Төркиядә яши. Чулпан Зариф татар, рус һәм төрек телләрендә иҗат итә. Татарстанда һәм чит илдә ул талантлы шагыйрә, тәрҗемәче, әдәбият белгече, мөгаллим буларак танылу ала. Аның рус һәм төрек телләренә тәрҗемәдәге иҗаты яңа шигъри җәүһәрләр кебек кабул ителә. «Лингвистик мигрантлар» иҗатына фәндә төрле карашлар бар, әмма бу күренеш әлегәчә тиешле дәрәҗәдә өйрәнелмәгән өлкә булып кала килә.

Эзләнүнең максаты – шагыйрәнең тәрҗемәи хәлендә аның иҗатындагы билингвизмга нигез булып торган алшартларны ачыклау.

Ч. Зарифның әдәби иҗатын өйрәнү мәдәниятара диалог контекстында аеруча әһәмияткә ия. Мондый әдәби текстларның филолог белгечләр өчен кыйммәтле чыганак булып торуын билгеләүче факторлар бар. Беренчедән, тәрҗемәче-шагыйрә иҗаты үзе үк телара һәм мәдәниятара багланышларның үзенчәлекле мисалы. Ч. Зариф поэзиясен өйрәнү автор билингвизмының башлангычын билгеләү һәм мәдәниятара бәйләнешләрнең шагыйрә иҗатында гәүдәләнеш табуын ачыклау мөмкинлеге бирә. Икенчедән, шагыйрәнең иҗаты – Төркиядәге бүгенге татар мөһаҗирләренең тормышы хакында кыйммәтле чыганак ул. Шигърияте аша әдибә чит илдә яшәүче татарларның хис-кичерешләрен, уй-фикерләрен ачык бәян итә, рухи дөньяларын таныта. Өченчедән, төрле мәдәниятләрне тоташтыручы шагыйрәнең иҗатын өйрәнү мәдәни багланышларның үсешенә хезмәт итә. Ч. Зариф тудырган образлар авторның шәхси дөнья сурәтен ача һәм аның иҗатының хронотопик киңлеген, төрлелеген концептуальләштерә.

Эзләнү предметы булып билингваль автор Чулпан Зарифның дөнья сурәте тудыру үзенчәлекләре, мәдәниятара багланышлар шартларында милли чынбарлыкны әдәби чагылдыру мөмкинлекләре, шагыйрәнең бердәм билингваль системасына хас үзлекләр тора.

Эзләнү объекты – Ч. Зариф лирикасы.

Материаллар һәм методлар

Анализ өчен материал булып Чулпан Зарифның «Кояшка юл тота кәрваным» (2003) [1], «Апельсиновая осень» (2013) [2], «Lacivərd Yuxular» (2023) [3] җыентыклары, әсәрләре урын алган антологияләр [4], [5], [6], хрестоматия [7], шулай ук журналларда дөнья күргән татар, рус, төрек телләрендәге язмалар

[8], [9], [10], [11], [12], [13], [14], [15], [16], [17], [18], [19], [20], [21], [22], [23], [24], [25], [26], [27], [28] хезмәт итә. Эзләнү барышында максатка ярашлы төстә биографик, чагыштырма-тарихи, мәдәни-тарихи, герменевтик, структур-семантик методлар кулланылды.

Фикер алышу

Бүгенге көндә гыйльмияттә билингв терминының тар һәм киң мәгънәдәге төшенчәләре мәгълүм. Киң мәгънәдә билингв дип, иң кимендә бер чит тел белүче санала. «Киң мәгънәдә икетеллелек термины әдәби тәрҗемәне дә үз эченә ала. Әдәби иҗатның бер төре буларак, әдәби тәрҗемә телләр һәм мәдәниятләрнең үзара багланышларына нигезләнә. Тәрҗемә – трансформация кичергән хәлдә яңа мәдәният контекстына кереп урнашып яшәүче әдәби факт ул», – дип белдерә Р.О. Туксаитова [29]. Тар мәгънәдә билингвизм төшенчәсе ике телне бер дәрәҗәдә камил белүне аңлата [30, б. 7].

Ч.Г. Гусейнов күпмәдәниятле илдә яшәүче икетелле язучыларның иҗатын биш төргә бүлә: 1) милли телдә иҗат итеп, рус теленә автор тәрҗемәсен тәкъдим итү; 2) рус телендә язып, милли телгә тәрҗемә итү; 3) рус һәм башка милли телләрдә иҗат итү, тәрҗемәгә мөрәҗәгать итмәү; 4) ике телнең фәкать берсенә – рус яки милли телгә вакытлыча яки тулаем күчү; 5) рус телендә язылган әсәрләрне милли әдәбият рәтенә кертеп исәпләү [31].

И.И. Валуйцева, Г.Т. Хухуни «язучының икетеллелеге» һәм «автор билингвизмы» кебек бер-берсенә охшаш мәгънәле төшенчәләрне аерырга киңәш итәләр: «Беренче очракта ике телне бер дәрәҗәдә белүче иҗатчы, икенчесендә туган теленнән башка тел(ләр)дә иҗат итә торган язучы күздә тотыла». «Белгечләр карашынча, автор билингвизмы, язучының ике телне дә камил белүе ул, ләкин һәр язучы ике телдә дә бердәй иҗат итми, гәрчә билингвизм элементлары бер генә телдә иҗат иткән очракта да шактый киң кулланыла ала[1] [32, б. 298-299]. Әдәбият галимнәре «язучының икетеллелеге» һәм «автор билингвизмы» булмаган, ике арада калган очраклар бар, диләр. Мисалга, «язучы ике телдә дә яза, әмма аерым бер мәдәниятка күбрәк хезмәт итә, бу очракта иҗатны ике телле дип әйтү дөреслеккә туры килеп бетми»[2] [32, б. 299].

Билингвизмның әдәби-гыйльми аспекты билингваль социумга мөнәсәбәтле һәм икетелле язучылар тарафыннан иҗат ителгән әсәрләрне анализлау, алардагы персонажлар сөйләмен бәяләүдән гыйбарәт [33], [34].

Чулпан Зариф 1977–1984 еллар аралыгында татар телендә, 1984–1988 елларда, нигездә, рус телендә, 1989–2007 елларда татар һәм рус телләрендә бердәй иҗат итә. 2008 елдан башлап татар, рус, төрек телләрендә яза. Аерым шигырьләре үзенең тәрҗемәсендә тәкъдим ителә.

Шагыйрә тумышы белән Казан артыннан. Мәгълүм булганча, Арча – милләткә Г. Курсави, Ш. Мәрҗани, Г. Тукай, Г. Бәширов, М.Мәһдиев һ.б. әдипләрне бүләк иткән данлыклы төбәк. Мәктәптә укыганда ук, Чулпан Зариф Габдулла Тукай туган көнне Казанда үткәрелә торган шигырь бәйрәмнәрендә катнаша. Аспирантурада уку елларында (1992–1994) бәйрәмдә тәүге тапкыр шагыйрә буларак чыгыш ясый.

Татарстан Республикасында 107 милләт вәкиле яшәп килә дип исәпләнә. Халыкның 90 процентын татарлар һәм руслар тәшкил итә, шул сәбәпле икетеллелек башлыча татар һәм рус телле булу дигәнне аңлата. Ч. Зариф рус мәктәбендә белем ала. Бу – күпмилләтле СССРда милли мәгарифне юк итү, бердәм урта мәктәп системасы формалашу дәвере. 1936 елгы Конституциядән аермалы буларак, 1977 елгы канунда милли телләрдә уку хокукы түгел, мөмкинлеге турында гына сүз алып барыла. Татар теле факультатив буларак укытыла башлый. Чулпан Зарифның яшьтән үк ике телдә язуы шуңа да очраклы түгел. Гаиләдә татар телендә аралашсалар да, район үзәгенә күчеп киткәннән соң, дүрт баланың өчесе рус мәктәбендә белем ала. Туган телгә мәхәббәтне татар теле укытучылары тәрбияли. «Гаиләбез белән Арчага күченгәндә, миңа 5 яшь иде. Мин рус телле 1 санлы Арча урта мәктәбендә укый башладым. Туган телемә мәхәббәт уянуда татар теле укытучылары хәлиткеч роль уйнадылар. Гаиләдә дә без фәкать татар телендә аралаша торган идек. Татар һәм рус телләрендә бердәй иркен аралашканлыктан, мин ике телдә дә җиңел иҗат итә ала идем», – дип искә ала шагыйрә бер әңгәмәсендә [35].

[1] В. Набоков иҗаты – бу күренешнең ачык мисалы.

[2] А.С. Пушкин яки Ф. Тютчевның француз телендәге шигырьләрен кара.

Чулпан Зарифның шигъри таланты ачылуга «Коммунизмга» дип исемләнгән район газетасы (1992 елдан башлап газетаның исеме «Арча хәбәрләре») каршында эшләп килгән «Тукай якташы» әдәби-музыкаль оешмасының йогынтысы көчле була. Әлеге оешмага йөргән укучы кыз Казанда телевизион конкурсларда катнаша. 1977 елда аның беренче шигырьләре татар телендә, 1980 елларда рус телендә басыла [35]. Әдәби-музыкаль оешманы газетаның җаваплы сәркатибе язучы Радик Фәизов (1931–2011) җитәкли. Оешмага төрле профессия вәкилләре, төрле яшьтәге кешеләр йөри. Чулпан Зарифның тәүге шигырьләре 1995 елда «Казан утлары» журналында «Остаханә» дип исемләнгән бүлектә шул оешмага йөрүчеләрнеке белән бергә дөнья күрә [8]. Тәүге иҗат җимешләренә шәрык шигърияттен тирән белгән шагыйрь Рәдиф Гаташның бәя бирүе дә очраклы түгел: «Чулпан Зариф шигырьләре сөенеч, ышаныч хисләре уята: мин аларны һичшиксез, табигать биргән сәләт һәм моңлы күңел кичерешләре, рух эзләнүләре җимеше, безнең шигырьгә тагы бер кызыклы каләм иясе, үзенчәлекле шагыйрә килүдән хәбәр дип кабул иттем» [8, б. 89].

1987 елда Ч.Ә. Зарипова-Четин Казан дәүләт университетының филология факультетына милли мәктәптә рус телен укыту бүлегенә укырга керә. 1988 елда Казан дәүләт педагогика институтының (1995 елдан КДПУ) тарих-филология факультетына күчә. Биредә укыганда, Ч.Ә. Зарипова-Четин «Компаративистика» дип исемләнгән махсус курска языла, чагыштырма әдәбият белеменең нигезләрен үзләштерә, әдәби янәшәлекләр (стиль, сюжетлар һ.б.) һәм төрле әдәбиятлар арасында уртаклыкларны өйрәнә. Фәнни җитәкчесе А.М. Саяпова тәкъдиме белән НИРС кысаларында М.Ю. Лермонтов һәм С. Рәмиев шигъриятләрен чагыштырма-тарихи яссылыкта өйрәнүгә алына. Ч. Зарипова-Четин үзе: «Студент чактагы әлеге эш язмышымда хәлиткеч роль уйнады. Реферат «Шәрык-гареб эстетикасы контекстында Сәгыйть Рәмиев иҗатында демонизм проблемасы» («Проблема демонизма в творчестве М. Лермонтова и С. Рамиева») дип исемләнгән диплом эше дәрәҗәсенә үсте, укуны тәмамлаганнан соң җитди фәнни эзләнү юлына алып чыкты», – дип искә ала [36, б. 298]. Диплом эшенең рецензенты итеп атаклы әдәбият галиме Р.К. Ганиева билгеләнә. Чулпан Зарифта автор билингвизмы үсешенең беренче алшартларының кайберләре шулар була.

Чулпан Зарифның башлангыч чор иҗатындагы күңел лирикасына Р. Гаташ [8, б. 89], Зөлфәт, Мөдәррис Әгъләм, Г. Гыйльманов [1, б. 116], Эльхан Зал Караханлы [2, б. 3-4]), әдәбият белгече Ә. Нәҗипова [37, б. 134], галимә Л. Минһаҗева [38, б. 142] бәя бирәләр.

Башлангыч чор шигырьләрендәге эпиграфлар әдибәнең зәвыгын тоемлау мөмкинлеге бирә. Чулпан Зариф үзешчән шагыйрьләр иҗатына игътибарлы. Ул Лаймдот Ливена исемле латыш шагыйрәсе (тәхәллүсе Лайма Ливена, 1943), фин телендә язучы Карелия шагыйре Армас Иосифович Мишин (тәхәллүсе Олег Мишин, 1935–2018), рус шагыйрәсе Марина Цветаева (1892–1941) иҗатларына мөрәҗәгать итә. СССРда яшәүче халыклар әдәбиятына гаять игътибарлы Чулпан Зариф «Мин үзем» (1987) шигырендә үзе белән «Татарстаннан килгән татар кызы» дип таныштыра [2, б. 44]. Шагыйрә татар халкы, үз милләте белән горурлыгын бөтен иҗаты аша үткәрә.

1992 елда Ч. Зарипова-Четин туган университетына кайтып, татар әдәбияты кафедрасына аспирантурага керә. 1995 елда А.М. Саяпова җитәкчелегендә «Шәрык-гареб эстетикасы контекстында Сәгыйть Рәмиев иҗатында демонизм проблемасы» [39] дигән темага кандидатлык диссертациясе яклый. С. Рәмиев иҗатын өйрәнү барышында Чулпан Зарипова-Четин алдында татар әдәбиятының тирән төпкелләре ачыла. Әдәбият белгече фәнни эзләнүләрендә шәрык белән гаребне бербөтен итеп тасвирлауга һәм милли шигъриятне дөнья әдәбияты кысаларында өйрәнүнең әһәмиятен дәлилләүгә ирешә. Диссертация кысаларында С. Рәмиев иҗаты М. Ю. Лермонтов, К. Бальмонт, И. Нәсими шигърияте белән янәшәлектә, Ф. Ницше һәм Х. Җәбраннарның фәлсәфи карашлары яссылыгында өйрәнелә [36, б. 248]. Рәдиф Гаташ беренчеләрдән булып, яшь белгечнең гыйльми карашлары үсешенә әдәби иҗатының йогынтысын тоемлап ала: «Әйе, Чулпан дөнья, рус шигъриятен, әмма барыннан да бигрәк шәрык әдәбиятын, бөек гарәп-фарсы, төрки шагыйрьләрен өйрәнгән һәм бу аның шигырьләрендә дә чагыла. Шигъри сурәтләрдә, фикер бирелешендә, тел-стиль чараларында, сүз-лексиконда моны тою авыр түгел» [8, б. 89].

Гыйльми хезмәтне яклаганнан соң Ч. Зарипова-Четин татар әдәбияты кафедрасына эшкә алына. Бу исә белгечкә билингвизмны үстерү юлында өстәмә этәргеч булып тора. Үз сүзләренә караганда, рус-татар бүлеген тәмамлаган кызга саф татар бүлегенә килеп эшли башлау җиңелләрдән булмый, икенче яктан, белгечкә милли мәдәният белән якыннанрак танышу, урта мәктәптә үк алырга тиешле булган белемнәрен системалаштыру мөмкинлеге туа. [36, б. 249]. 1995–1999 елларда Ч. Зариф КДПУның татар филологиясе факультетында татар әдәбиятыннан, татар халык авыз иҗатыннан, XX йөз башы татар әдәбиятыннан һәм шәрык халыклары әдәбиятларыннан лекцияләр укый. Шул ук вакытта рус филологиясе факультетында рус телендә татар әдәбияты курсын алып бара. Мөгаллимә буларак Чулпан Зариф «Илһам» иҗат берләшмәсе белән җитәкчелек итә. Кызганычка каршы, берләшмәгә йөрүче яшьләрнең шигъри бәйләме, финанс мөмкинлекләре булмау сәбәпле, китап буларак басылмый кала. «Илһам» берләшмәсенә йөргән студентлар арасында киләчәкләрен иҗат эше белән бәйләгәннәре дә бар. Мисалга, Гөлүсә Закирова шундыйлардан. Мөгаллимлек иткән чорында Чулпан Зариф радио һәм телевидениедә әдәби тапшыруларда, «Шәрык клубы» эшчәнлегендә дә актив катнаша.

1990 елларда шагыйрә рус һәм татар телләрендә иҗат итә, «Мәгърифәт», «Мәдәни җомга», «Шәһри Казан», «Ватаным Татарстан» газеталарында, «Казан утлары», «Идел», «Сөембикә» журналларында татар телендә басыла. Шагыйрәнең күңел лирикасы аны милли шигърияттә шәрык мотивларын тергезгән иҗатчы буларак таныта [1, б. 116], [37, б. 134]. «Туксанынчы еллар шигъриятенең иң зур казанышы милли тематика иде. Ә минем керткән өлеш, мөгаен, көнчыгыш мотивлары булгандыр. Чөнки мәктәп елларыннан бирле көнчыгышка, көнчыгыш шигъриятенә, Төркиягә гашыйк идем…» – дип белдерә Чулпан Зариф бер әңгәмәсендә [40].

«О низкое небо Востока!» (“И Шәрыкның түбән күк гөмбәзе”) [2, б. 26], «Почему-то хочется» (“Никтер телим”) [2, б. 27], «Монолог придворного поэта» (“Сарай шагыйре монологы”) [2, б. 28], «Я вся была зло» (“Мин тоташ явызлык идем”) [2, 127 б.] кебек шигырьләре әле Төркиягә барганчы, Истанбулны күрмәгән килеш язылган булса, 1997–1998 елларда Истанбул һәм Аланиягә сәяхәт кылганнан соң Чулпан Зариф шигъриятенә төрек темасы ныклап кереп урнаша («Истанбулда җәйнең соңгы мизгелләре» циклы [1, б. 86–113], «Ак диңгезнең күз яшедәй тозлы суы» цикллары). Рус һәм татар телләрендә язылган шигырьләрендә әдибә еш кына Төркиянең үз язмышындагы ролен ассызыклый. Чулпан Зарифның дөнья сурәтендә үткән-бүгенге бөтенлеге, хәтер образы өстенлекле:

Мәрмәр диңгез буе – гөлләр...

Сезгә саксыз кагылдыммы?

Учымда – алтын тузан...

Тузаннан яңарып, янә синә килгәнче, Истанбул,

Күпме гасырлар узган!.. [1, б. 113]

Төркиягә күченеп киткәннән соң да бу мотив алгы планда кала:

Стамбул! Тебя люблю давно и безвозвратно...

На сердце – как печать... На родину обратно,

Не знаю, ляжет путь. Или судьба – быть здесь...

Стамбул!

Ты на моём челе с рожденья есть... [2, б. 145]

(Истанбул! Мин гашыйкмын сиңа...

Күптәннән, гомерлеккә!

Йөрәгемдә – мөһер кебек син!

Кире туган җиргә

Юлым бармы – белмим.

Мин туганнан бирле синең мәҗнүн) (тәрҗемә – А.Г.).

Әңгәмәләрендә Чулпан Зариф төрек телен Казанда өйрәнүен, мәктәп елларыннан ук төрек язучыларының әсәрләрен яратып укуын, үсмер чагыннан бирле Төркиягә сәяхәт итәргә хыялы барлыгын белдерә. Әтисе сүзләренә караганда, аның әбисе дә Төркиядә булып кайтырга теләгән [40]. «Мәктәп елларыннан ук язмышымның Төркия белән бәйле буласын сизеп яшәдем... Мин теләкләрнең ихлас һәм көчле булган очракта чынга ашуына ышанам!», – ди Чулпан Зариф[41, б. 54].

Истанбул турындагы хыяллары урта мәктәптә укыганда танышкан әдәби әсәрләрдән бөреләнгән булса кирәк, Чулпан Зариф үзенең шигырьләрендә төрек героиняларына мөкиббән икәнлеген сиздерә:

Мечети шахзаде, султанов и их жён.

Сей град интригами и сказкой окружён...

Не знаю, кем была – наложницей, царицей...

Стамбул!

Мне до сих пор та жизнь, что в прошлом, снится... [2, б. 145]

(Шаһзадә, солтаннар һәм хатыннары мәчетләре.

Ошбу шәһәр серләргә һәм экияткә төрелгән..

Белмим, кем идем – кәнизәкме, ханбикәме...

Истанбул!

Төшләремә һаман үткәндәге тормыш керә...) (тәрҗемә – *А.Г.)*

«Монолог придворного поэта» («Сарай шагыйре монологы») шигырендә аң төпкелендәге хәтер темасы калкытыла, шагыйрә үзен сарай шагыйре образы белән янәшә куя [2, б. 28]. «К Джебрану» («Җәбранга») шигырендә дә шул ук мотив алга чыга [2, б. 130].

Чулпан Зарифны Истанбулның архитектурасы әсир итә, аеруча Айя-София таң калдыра:

Почему-то хочется
Ступать неторопливыми шагами
По пустым улицам старого Стамбула...
И, запрокинув голову,
Смотреть на Айя-Софию... [2, б. 25].
(Нигәдер атлыйсы килә
Әкрен адымнар белән
Истанбулның буш урамнары буйлап...
Һәм, башны күтәреп,
Айя-Софиягә карыйсы...) (тәрҗемә – *А.Г.*)

Ч. Зариф шигъриятендә Истанбул базары – шәрыкның җанын символлаштыра торган образ ул:

И вдруг оказаться
В гуще Стамбульского базара,
Где, вобрав под себя ноги,
Дремлет старый турок
в сбившейся набок чалме...
И, улучив момент показать смуглую щёчку,
Нежные пальчики приподнимают чадру чёрную.
Где хитрые греки торгуют шелками зелёными –
Цвета Османов.
Где слышится дерзкий смех женщины –
В прошлом гяурки... [2, б. 27].
(Һәм кинәт кенә калырга
Истанбул базары уртасында,
Кайда, аякларын бөкләп,
карт төрек йокымсырый,
кырыйга авышкан чалмалы...
Һәм мизгел тотып, кара кучкыл йөзне күрсәтергә,
Кара бөркәнчекне күтәрә назлы бармаклар.
Кайда хәйләкәр греклар яшел ефәк –
Госманлы төсе белән сату итә.
Кайда хатын-кызның әрсез көлүе ишетелә –
Элеккеге гәүерләр...) (тәрҗемә – А.Г.).

Шагыйрә әлеге шәһәрне Роксолана (Хөррәм солтан) турындагы легенда яктылыгында кабул итә. Бу образ белән ул П. Загребельныйның «Роксолана» [43] исемле тарихи романы аша таныша:

И хочется вновь
Ощутить жаркий полдень Стамбула
И запах волос Роксаланы
Цвета червонного золота... [2, б. 27].
(Һәм кабат тоясы килә
Истанбулның кызу өйләсен
Һәм Роксолананың
Кызыл алтын чәчләре исен...)
(тәрҗемә – А.Г.).

1997 елда Чулпан Зарифны Истанбулга килергә дәртләндергән легенда да шушы.

«Мечети Стамбула, что круче и выше...» («Бөекләрдән бөек, биекләрдән биек Истанбул мәчетләре...») шигырендә Госманлы империясе рухы тоемлана [2, б. 146]. Шагыйрә шәһәрнең җанлы, илаһи сурәтен тергезә [2, б. 146], [12, б. 37]. «Я вся была зло» («Мин тоташ явызлык идем») (1994) шигырендә Истанбулга якын Садабад шәһәре искә төшерелә, XVII–XVIII йөзләрдә төрек шагыйрьләре яз башында – лаләләр чәчәк аткан ямьле вакытта биредә җыела торган булалар [2, б. 127].

Шигырьләрнең мәгънәви колачы да аларның кайсы телдә язылуына бәйле. «Почему-то хочется» («Никтер телим») [2, б. 27] һәм «Мечети Стамбула, что круче и выше...» («Бөекләрдән бөек, биекләрдән биек Истанбул мәчетләре...») [2, б. 146] шигырьләрендә лирик герой башлангычта чиркәү булган Айя-София мәчетенә, ә татар телендә язылган шигырьләрдә Баязид, Сөләйман, Шахзадә мәчетләренә, төрек солтаннары резиденциясе Топкап сараена, Босфор өстендәге күпергә, Коръәнгә, шулай ук төрек-мөселман көнитешенең аерылгысыз атрибутлары – намаз, азан, әсирә, суфый һ.б. образларга мөрәҗәгать итә [2, б. 106], [2, б. 110], [2, б. 112].

Чулпан Зариф иҗатында Мисыр патшабикәсе Клеопатра темасы да калку гәүдәләнеш ала («Ак диңгезнең күз яшедәй тозлы суы» циклы [1, б. 87] һәм «Клеопатра! Жадный взгляд» («Клеопатра! Комсыз караш» шигыре [2, б. 135]). Эгей диңгезе ярында урнашкан Мугла шәһәренә күченгәннән соң,

аның шигъриятендә борынгы юнан шагыйре Гомер, аның «Илиада»сындагы Парис һәм Елена, [2, б. 136], [2, б. 151] яһүд патшасы Соломон (Сөләйман) [2, б. 137] образлары пәйда була.

Туган җирен сагыну дәрте белән шагыйрә татар телендә дә күп яза («Хөрмәләр өлгерә, бананнар» [1, б. 95], «Бөтен дөньясында бер бушлык» [1, б. 96] , «Җилле көндә диңгез буен иңлим» [1, б. 97], «Зәйтүн күзле улым минем» [13], «Ап-ак чәчәктә, күр, өрек агачы» [1, б. 103], «Эгей хәрабәләрендә» [6, б. 316], «Таулар чалма киеп, тәсбих тарта» [6, б. 317] h.б.)., рус телендә дә иҗат итә («Здесь нет зимы, здесь апельсиновая осень» («Монда кышлар юк, монда әфлисун көзләр») [2, б. 133], «В развалинах Трои» («Троя хәрабәләрендә») [2, б. 136], «Колыбельная сыну» («Улыма бишек җыры») [2, б. 138], «Истанбул!» [2, б. 145], «Синь морей и зелень кипарисов» («Зәңгәрсу диңгезләр һәм яшел кипарислар») [2, б. 151] h.б.).

2007 елдан башлап, Чулпан Зариф төрек телендә иҗат итә башлый («Bir Başka Diyarda» («Башка илдә»), «Sensizlikten» («Синсезлектән»), «Gökyüzünün mavisi zeytinlerin yeşili» («Күкнең зәңгәрлеге – зәйтүннәрнең яшеле») [28], «Tek cihanın mı siması sarı renge boyandı?» («Бары тик җиһанның йөзе сары төскә буялганмы?») [19], «Bir Dize Şiir Kaldı» («Шигырьнең бер юлы калды») [24], «Denizde» («Диңгездә»[25] h.б.).

Шәрык мотивлары аның иҗатының эчтәлегендә генә түгел, формасында да чагылыш таба. Шагыйрәнең бу үзенчәлегенә Р. Гаташ игътибар итә: «Шәкли яктан да матур аның шигырьләре – монда да Чулпанның җитди мәктәп үткәнен тоясың». [8, б. 89]. 1980–1990 елларда Чулпан Зариф каләмен газәл жанрында сынап карый («Газәл» [1, б. 42], «Ты храм огня...» («Син ут гыйбадәтханәсе...» [2, б. 78]); робагый жанрына мөрәҗәгать итә («Йолдыз идем» [1, б. 6]; «Усал, ди, без» [1, 45 б.], «Я положила сердце на ладонь...» («Учларыма куям йөрәгемне») [2, б. 42].

Билингв-язучы Чулпан Зариф шигырьләргә төрле телләрдәге сүзләрне файдаланып, күпмәгънәлелеккә ирешә. Мисал өчен:

Цвела в столице липа… И мёдом пахла ночь.

Твои глаза так близко, так близко, что невмочь!

И опрокинул небо Всевышний в наш бокал…

И с трепетом шепнули твои мне губы: «Kal...» [2, б. 150].

(*Kal* (тур.) – останься);

İki şam yanıyor, iki mum…

Hem senin hem benim umudum.

O iki olan şam. Bizse tam!

“Yaratam, bik katı yaratam…”

(Tatar Türkçesinde “seviyorum, çok seviyorum anlamında) [22, б. 100].

(Юкә чәчкә ата... Бал исе ягыла төнгә...

Күзләрең шулкадәр якын, хәтта сабырлыгымны җуйдым!

Аллаh безнең касәгә күкләрне аударды.

Иреннәрең миңа «Кал...» – диде) (тәрҗемә – А.Г.)

Текстларның билингваль сөйләшүе гади һәм катлаулы бәйләнешләр тудыра. Шигырьләренә Чулпан Зариф этнопоэтизмнар да кертә. Мисал өчен, лирик геройның хисләренең чуалуын үтемлерәк бирү өчен автор «Ак калфак» (1923) музыкаль драмасыннан «Хәмдия» көен (Татар халык көе, М. Фәйзи сүзләре) файдалана:

«Хәмдиягә сүз кушмагыз,

Зиhене таралган чагы.» [1, б. 49].

Бу алым ярдәмендә шагыйрә лирик геройның хисләрен тирәнрәк бирүгә ирешә.

«Хәмдиянең акылдан язуы» шигырендә дә музыкаль драмадагы персонаж – бу җырны уйлап тапкан Бакый исемле көтүче белән диалог тоемлана [1, б. 50].

«Кояшка үрмәләгән сары көнбагыш кебек» шигырендә Чулпан Зариф геройның чарасызлык халәтен ачыграк чагылдыру өчен Сак-Сок бәетенә мөрәҗәгать итә:

Елгалар да бер агып кушылырлар диңгезгә!

Сак-Сок булдык... Кавышу дөньялыкта юк безгә.

Дәртебезгә юк дәрман... [6, б. 320].

Кайбер шигырьләрендә диалог катлаулы – коннотатив дәрәҗәдә: оригинал тексттагы образлар яңа мәдәни мохиткә беркадәр үзгәртелеп, шул мәдәнияткә яраклаштырып кертелә. «Перед венцом» («Туй алдыннан») шигыре Ф.С. Журавлевның шул исемдәге картинасына аваздаш [2, б. 33]. Рәссам 1874 елгы картинада ата кешенең кызына туй алдыннан хәер-фатиха бирүен гәүдәләндерә, исәп-хисап буенча кияүгә бирелә торган кызның шәхси фаҗигасен, хыяллары челпәрәмә килүен тасвирлый. Туйдагы татлы тәгамне хәтерләткән нәзберек кыз бала – гаиләләр арасында килешү төзү чималы. Ф.С. Журавлев кызның эчке кичерешләрен тирән бирүгә

ирешә. Мәгълүм булганча, замандашлары картинаны яратып каршы ала, рәссам әлеге иҗат җимешенә ике тапкыр әйләнеп кайта. Картинаның сюжеты әдәби. Чулпан Зарифның шул исемдәге шигырендә дә рус поэзиясе традицияләренә таяну күзәтелә. Безнең карашка, биредә М. Цветаева лирикасы мотивлары да тоемлана.

«Стоит один в холодном храме» («Салкын гыйбадәтханәдә берьялгызы басып тора») [2, б. 26] шигырендә чиркәүдә Гайсә пәйгамбәр портреты гәүдәләндерелә. Биредә дә шагыйрә рус поэзиясенең Көмеш дәвере традицияләренә таяна. Шул ук вакытта Г. Ибраһимовның «Көтүчеләр» әсәре белән дә аваздашлык сизелә [44].

Чулпан Зарифның ике тел һәм мәдәнияткә даими рәвештә мөрәҗәгать итүе әдибәнең образлы фикерләвенең ике телдә формалашуы өчен алшартлар булдыра. Ул шигъри форма, төрле мәдәниятләрнең символларын, интонацион мөмкинлекләрен үзләштерә, татар, төрек һәм рус дөнья сурәтен тоташтыручы нокталарны өйрәнә, әсәрләренә урнаштыра (мисал өчен, «Не христианка я…» («Христиан кызы түгел мин…») [2, б. 123], «Пусть каждую минуту я другая» («Мизгел саен үзгә булсам да») [2, б. 119], «Зәйтүн күзле улым минем» [6, б. 312]; «Ап-ак чәчәктә, күр, өрек агачы!..» [1, б. 103], «Чарасыз бадәмнәр бәс кебек чәчәктә» [6, б. 313]; «Сәрбиләргә тагып тамчы-алкасын...» [6, б. 321]; «Sonbaharın solgun soğuk nefesi»(«Көзнең аксыл салкын сулышы»[22, б. 100], «Sazının teli olurdum, ellerin dokunsun diye» («Сазыңның кылы булыр идем, кулларың кагылсын дип») [22, б. 100].

Senden ayrı düşmek kadar yok zülüm. Yakar sanki acı Arap kahvesi…[22, б. 100]	Синнән аерылу газабыннан көчлерәк газап юктыр. Ягар, әйтерсең ачы Гарәп каһвәсе...

Tarlanda ekin olurdum, gün gelir biçersin diye Haremde kölen olurdum, gün gelir seçersin diye. [22, б. 100]	Кырыңда иген булыр идем, көн килер игәрсең дип. Сарайда колың булыр идем, көн килер сайларсың дип.

Билингваль менталь диалог нәтиҗәсендә шагыйрә үзен ике – татар һәм рус, татар һәм төрек мәдәниятләренә нисбәтле итеп тоя һәм үстерә. Мондый «икеләтелгән» аң Чулпан Зарифның ике төрле дөнья сурәтен биргән шигырьләрендә калку чагылыш таба (мисал өчен, «Гөлчәчәкне кулыннан төшергән Пир Солтан Абдалга» [1, 40 б.], «К Бальмонту» («Бальмонтка») [2, 129 б.]). Шул рәвешле, билингв шагыйрә ике мәдәнияттәге текстларның мәгънә мөмкинлекләрен киңәйтүгә ирешә. Моңа чит ил тәнкыйтьчеләре, аерым алганда, Э. Зәл Караханлы [2, 4-5 б.], Д. Чкония [16] игътибар итәләр. Мисал өчен, «К Бальмонту» («Бальмонтка») шигырендә Чулпан Зариф, кешеләр арасында үзеңне ялгыз хис итү халәте турында язганда, шагыйрьнең «Сквозь строй» («Строй аша») дип аталган мәгълүм шигыре белән диалогка керә. «Янам» дигән тезмә – башка мәдәнияттән алынма («Мин янам, мин яндым һәм сүнмәдем») [2, 129 б.]. Чыганакны аңлаган укучы автор позициянә шундук төшенә. «Думая о Джебране» («Җәбран турында уйланганда» [2, б. 130], «И будет также течь Арагва» («Арагва шулай агар да агар») [16] шигырьләре дә шундыйлардан.

Шагыйрә еш кына авторның үзен һәм мәгълүм геройларның исемнәрен файдалана. «Мәҗнүнме син ялгыз чүлдә ятып калган» (1994) [1, б. 11] һәм «Ләйләм дип янган Мәҗнүн» (2003) [1, б. 100] шигырьләрендә шәрык әдәбиятларында еш кулланыла торган дастан геройлары тергезелә. Ләйлә һәм Мәҗнүн образлары рус телендә [2, б. 127] һәм төрек телендә язылган шигырьләрдә [23, б. 98] очрый.

Әгәр Чулпан Зариф рус телендәге шигырьләрендә рус мәкальләрен кулланса, татар һәм төрек телләрендәге шигырьләрендә татар һәм төрек мәкальләренә һәм әйтемнәренә мөрәҗәгать итә: «Говоришь, ведут дороги / Только в Рим?» [2, б. 125]; «И будет скорбеть о Незабвенном / Черная Роза Тифлиса, / Напоминая, что горе от ума...» [16]; «Кеше китә – җыры кала, дигәннәр... / Әни, минем җырымны да җырлачы!..» [1, 103 б.]; «Ateşten gömlek giymişim nasıl olurum esen?» (Надела рубашку из огня, как же мне быть живой? / Рубашка из огня, тождественно «сгораю» [23, 98 б.].

Әдәбият галиме М.В. Казакова фикеренчә, «икетелле әдәби текст мәдәниятара бәйләнешләр нәтиҗәсендә барлыкка килә; кешеләр, милләтләр арасындагы бәйләнешләр дәрәҗәсендәге бу күренеш бүгенге күпмәдәниятле заманда әдәбиятта аеруча әһәмиятле. Әдәбият күптавышлылык үзлегенә ия. Шуңа күрә аңның күпмәдәниятле асылы һәм әдәби текстта әлеге диалогның урыны

проблемасы әдәбият гыйлемендә эзләнү өчен нигез була ала» [45, б. 25].

2002–2012 елларда Чулпан Зариф Мугла шәһәре университетындагы әдәбият факультетының «Заманча төрки телләр һәм әдәбиятлар» кафедрасында эшли. Галимәгә татар фольклоры, татар теле, әдәбияты, рус теле дәресләрен укытуны йөкләләр. Чулпан Зариф төрле дәрәҗәдәге конференцияләрдә өч телдә язылган фәнни мәкаләләре аша татар әдәбиятын таныта. Аның монографияләре шулай ук чит мохиттә татар фольклорын, милли әдәбиятыбызны пропагандалауга хезмәт итә. Алар өч телдә нәшер ителә [46], [47], [48], [49].

Чулпан Зариф талантлы тәрҗемәче буларак та танылa. Аның фидакарь хезмәте нәтиҗәсендә төрек укучысы Гаяз Исхакый, Габдулла Тукай, Галимҗан Ибраһимов, Сәгыйть Рәмиев, Дәрдемәнд, Мәҗит Гафури, Хәсән Туфан, Сибгат Хәким, Равил Фәйзуллин, Рәдиф Гаташ, Мөхәммәт Мирза, Роберт Миңнуллин, Ркаил Зәйдулла, Зиннур Мансур һәм башка татар әдипләренең иҗатлары белән таныша [49], [50], [51], [52], [53]. Ул шулай ук төрек шагыйре Юныс Әмрә һәм азәрбайҗан шагыйрьләренең шигырьләрен рус теленә тәрҗемә итә [54], [55]. Шулай ук хәдисләрне төрек теленнән русчага тәрҗемә итү проектында катнаша [56].

2011 елда Ч. Зарипова-Четин Карс шәһәренә күченә. 2012–2018 елларда Кавказ университетында славян телләре һәм әдәбиятлары кафедрасын җитәкли. Славян телләре һәм әдәбиятлары бүлегендә эшләү дәверендә рус теле һәм әдәбиятыннан курс алып бара, шулай ук Әлифба бәйрәме, Май җыю, Яңа ел кебек рус бәйрәмнәрен оештыра. Бер вакытлар Россия империясенең провинциясе булган Карс шәһәренең рус әдәбияты һәм сәнгатенә чагылышы белән бәйле мәкаләләр яза. 2018-2019 елларда «Заманча төрки телләр һәм әдәбиятлар» бүлеген җитәкли. Әлеге бүлектә ул татар әдәбияты, төрки фольклор һәм әдәбиятларны чагыштырма өйрәнү, әдәбият социологиясе, поэтик текстка анализ, рус теле һәм әдәбияты предметларын укыта. Фәнни эшчәнлеген ватандашыбыз өч телдә алып бара.

Нәтиҗәләр

Әлеге мәкалә бу катлаулы теманы өйрәнүдә беренче омтылыш булып тора. Без Чулпан Зариф-Четинда автор билингвизмы калыплашуына уңай йогынты ясаган факторларны ачыкладык:

- шәхеснең ике телле шартларда формалашуы,
- КДПУның рус-татар бүлегендә белем алуы,
- компаративистика юнәлешендә фәнни эшчәнлек алып баруы,
- мәктәп елларыннан ук шәрык дөньясы, аерым алганда, Төркия белән кызыксынуы,
- чит милләт мохитендә педагогик эшчәнлек,
- укучылар географиясен киңәйтү өчен мөһаҗирлектә тел алыштыруга ихтыяҗ барлыкка килү,
- чит илдә милли үзаңның көчәюе һәм шуның нәтиҗәсе буларак, иҗат, тәрҗемәләр, монографияләр һәм фәнни-популяр китаплар аша туган мәдәниятен чит илләрдә актив рәвештә таныту.

Йомгак

Шагыйрәнең лирикасы аның шәхси тормышы белән тыгыз бәйләнгән. Чулпан Зариф татар, рус һәм төрек телләрендәге шигырьләрендә шәхси хис-кичерешләрен чагылдырырга омтыла. Лирикасында мәгъшука лирик «мин» образында ул еш кына үзе күренеп китә. Лирик герой үзен татар һәм төрки мәдәниятләренең бер өлеше итеп таный. Милли үзбилгеләнеш аңа олы һәм кече ватанын тоярга мөмкинлек бирә. Текстка чит кодларның үтеп керүе лирикасының контекстуаль планын да киңәйтә, эстетик мәгънәсен арттыра, укучыны мәдәниятләр арасында арадашчы итә. Билингв язучы чит мохиттә бер тел ярдәмендә еш кына монолингваль тел системасына буйсынмаган яңа эчтәлектәге текст тудыруга ирешә.

Әдәбият

1. *Зариф Ч.* Кояшка юл тота кәрваным. Шигырьләр. Казан: “Матбугат йорты” нәшр., 2003. 120 б.
2. *Зариф Ч.* Апельсиновая осень: стихи. Казань: Татар. кн. изд-во, 2013. 160 с.
3. *Zərif Ç.* Lacivərd Yuxular Bakı: AybKitab, 2023. 102 səh.
4. *Зариф Ч.* Стихотворения. // Современная татарская поэзия. Казань: Татар. кн.изд-во, 2008. 184–188 с.
5. *Зариф-Четин Ч.* Стихотворения. // Из века в век. Поэзия народов кириллической азбуки. Татарская поэзия. М.: ИКАР, 2024. С. 562–569.

6. *Зариф Ч.* Төркия. // Кыйтгалардан килә татар сүзе. Казан: Милләт, 2022. 302–323 б.

7. *Зариф Ч.* Шигырьләр. // Без бит – Арча яклары. Арча төбәге әдипләре иҗаты. 9–11нче сыйныф укучылары өчен хрестоматия. Казан: «МӘГАРИФ-ВАКЫТ» нәшрияты, 2016. 255–257 б.

8. *Зариф Ч.* Зәңгәр кыялар. // Казан утлары. 1995. 89–94 б.

9. *Зариф Ч.* Таулар томанда анда. // Идел. 1995. № 4. 2-3 б.

10. *Зариф Ч.* Шигырьләр. // Сөембикә. 1996. № 4. 30–31 б.

11. *Зариф Ч.* Акдиңгезнең күз яшедәй тозлы суы. // Идел. 1999. № 6. 2–3 б.

12. *Зариф Ч.* Төркиядән – илгә, Иделгә. Шигырьләр. // Казан утлары. 2007. № 3. 37–40 б.

13. *Зариф Ч.* Зәйтүн күзле улым. // Сөембикә. № 6. 2008. 32–33 б.

14. *Зариф Ч.* Сагынам сине һаман. // Сөембикә. № 9. 2013. 38–39 б.

15. *Зариф Ч.* Погасших звёзд серебряная пыль. // Литературная газета, 22 ноября, 2017. https://lgz.ru/article/-46-6621-22-11-2017/pogasshikh-zvyezd-serebryanaya-pyl/

16. *Зариф Ч.* Стихи // Эмигрантская лира, №2, 2021. https://emlira.com/2-34-2021/chulpan-zarif/stikhi

17. *Зариф Ч.* Әни, минем җырымны да җырлачы... // Мәдәни җомга. 2024. №2. 19 гыйнвар. 7 б.

18. *Зариф Ч.* Синең күк янам мин, әй кояш // Казан Утлары. 2024. № 7. 82–86 б.

19. *Zaripova-Çetin Ç.* Bir Satır Şiir Kaldı // Kümbet, 2009. №14. S. 87.

20. *Zaripova-Çetin Ç.* Yagmurlı Geçede // Kültür çağlayanı. 2010. №3. S. 35.

21. *Zaripova-Çetin Ç.* Bir Yıldızdan // Kültür çağlayanı. 2010. №1. S. 19.

22. *Zarif Ç.* Şiirler. // Çinar. 2010. №2, S. 98–100.

23. *Zaripova Ç.* Ateşten Gömlek. Türkçe ve İngilizce. // İstanbul'un Şiiri Dünyanın Şairi. İstanbul: Sultanbeyli Belediyesi. 2013. S. 97–99.

24. Zaripova-Çetin Ç. Denizde // Hece Taşları. 2023. 9. yıl 105. sayı / 03 S.11.

25. *Zaripova-Çetin Ç.* Bir Dize Şiir Kaldı // Hece Taşları. 2023. 9. yıl 101. sayı / 03 S.22.

26. *Zarif Ç.* Yağmur Yağar // Kardeş kalemler. 2025. № 224. S. 48–49.

27. *Zarif Ç.* Nice Nehir Kayıp Denizlerde // Kardeş kalemler. 2025. № 223. S.11–14.

28. *Zarif Ç.* Özledim // Kardeş kalemler. 2025. № 220. S. 8–11.

29. *Туксаитова Р.О.* Художественный билингвизм: к определению понятия // Известия Уральского государственного университета. Серия 2: Гуманитарные науки. 2005. №39. С. 198–206.

30. Многоязычие и литературное творчество: [Сб. статей] / АН СССР, Ин-т рус. лит. (Пушкин. дом); [Отв. ред. М. П. Алексеев]. Ленинград: Наука: Ленингр. отд-ние, 1981. 339 с.

31. *Гусейнов Ч. Г.* Проблемы двуязычного художественного творчества в советской литературе // Единство, рожденное в борьбе и труде: Новая историческая общность людей – советский народ и литература социалистического реализма: материалы Всесоюз. конф. М., 1972. С. 314–315.

32. *Валуйцева И.И., Хухуни Г.Т.* Литературный билингвизм: за и против // Полилингвальность и транскультурные практики. 2015. №5. С. 298 – 303.

33. *Михайловская Н.Г.* О проблемах художественного литературного двуязычия // Вопросы языкознания. 1979. №2. С. 61–72.

34. *Азарова Н.М.* Поэтический билингвизм как средство межкультурного трансфера / Н.М. Азарова // Лингвистика и семиотика культурных трансферов: методы, принципы, технологии. М.: Культурная революция, 2016. С. 255–307.

35. *Зиннатова Р.*Между Арском и Карсом. // Арский муниципальный район. 15 августа 2014 г. https://arsk.tatarstan.ru/index.htm/news/328582.htm

36. *Зарипова-Четин Ч.* Взлелеявшая "сады знаний" в наших сердцах (К 70-летию профессора А.М. Саяповой) // Филология и культура. 2018. №1 (51). С. 248–251.

37. *Назипова А.* Тема женской любви в поэзии Чулпан Зариповой-Четин // Филологические науки. Вопросы теории и практики. 2014. №12 (42): в 3 ч. Ч.1. С. 134–137.

38. *Минһаҗева Л. И.* Шигъриятебездә Истанбул образы // Казан утлары. 2008. № 11. С. 140–144.

39. *Зарипова Ч. А.* Проблема демонизма в творчестве С. Рамиева в контексте восточно-европейской эстетики: автореф. дис. … канд. филол. наук: Казань, 1995. 21 с.

40. *Зиннатова Р.* Между Арском и Карсом. // Арский муниципальный район. 15 августа 2014 г. URL: https://arsk.tatarstan.ru/index.htm/news/328582.htm (дата обращения 12.10.2025.)

41. Төркиядә «вәкаләтсез вәкил» / Ч.. Зарифның Р. Сәфиуллина белән интервьюсы // http://idel-tat.ru/news/vremya-tt/trkiyadge-vkaltsez-vkil (дата обращения 01.01.2026).

42. *Алтай, Р.* Төрек илендәге татар әдәбияты илчесе. // Татарстан. 2011. № 4. 54-55 б.

43. *Загребельный П.* Роксолана. М: Сов. писатель, 1983. 639 с.

44. *Ибраһимов Г.* Көтүчеләр // https://www.antat.ru/ru/iyli/Ibragimov%20-%20130/Kotucheler.pdf (дата обращения 02.10.25)

45. *Казакова М.В.* Проблема билингвизма в поэзии А.И. Мишина 1970-1980-х гг. : автореферат дис. ... кандидата филологических наук: 10.01.02 / Казакова Мария Владимировна; [Место защиты: Институт мировой литературы им. А.М. Горького Российской академии наук]. - Москва, 2020. - 25 с.

46. *Зарипова-Четин, Ч.* Проблема демонизма в творчестве С. Рамиева в контексте восточно-европейской эстетики. Казань: «Мастер-Лайн», 2003, 175 с.

47. *Зарипова-Четин, Ч.* «Уйласам уй, сызлый күңел, сызлый җан». С. Рәмиевнең тормыш юлы һәм иҗатына карата яңа мәгълүматлар. Казан: «Яңалиф» нәшрият йорты. 2005. 202 б. (фоторәсемнәр белән).

48. *Zaripova Çetin, Ç.* Alimcan İbrahimov'un Eserlerinde Tatar, Başkurt ve Kazak Türklerinin Kültürel Değerleri. Ankara: Bengü. 2016. 369 s.

49. *Zaripova Çetin, Ç.* Alimcan İbrahimov. Âdemler. Araştırma-İnceleme-Metin. Ankara: Bengü. 2020. 169 s.

50. İshaki, A. Hikâyeler (Seçmeler). Çev. Çulpan Zaripova Çetin, Hayati Yılmaz. Muğla: Muğla Üniversitesi Yayınları. 2009. 182 s.

51. Garipov, M. Ebedi Aşk. Abdullah Tukay ile Zeytüne Mevlüdova Hikâyesi. Çev. Çulpan Zaripova Çetin, Hayati Yılmaz. Ankara: Bengü. 2016. 103 s.

52. İbrahimov, A. Seçme Eserler. Çev. Çulpan Zaripova Çetin. Ankara: Bengü. 2022. 290 s.

53. Mehdiyev, M. Turnaların İndiği Yerde. Çev. Çulpan Zaripova Çetin. Ankara: Bengü. 2025. 305 s.

54. Татджы, М. Язык любви Юнус Эмре. Жизнь и творчество. Стихотворения. Анкара: Руководство центра культуры им. Ататюрка. 2021. 133 с.

55. Караханлы, Э.З. Любовь превыше храмов. Баку: Мутерджим. 2019. 148 с.

56. Ислам через призму хадисов в 7 томах. Т. 2, 3, 4. Москва: Духовное управление мусульман Российской Федерации, 2021. 488 с.

ИСТОКИ ФОРМИРОВАНИЯ АВТОРСКОГО БИЛИНГВИЗМА В ТВОРЧЕСКОЙ БИОГРАФИИ ЧУЛПАН ЗАРИФ

Айзиряк Наиловна Гараева,
Казанский федеральный университет,
Россия, 420008, г. Казань, ул. Кремлевская, д. 18,
aizigarai@mail.ru.

Чулпан Зариф – литературный псевдоним поэта Чулпан Афраимовны Зариповой-Четин, уроженки Арского района Республики Татарстан. Выпускница Казанского государственного педагогического университета 1992 г. является автором сборников стихотворений «Кояшка юл тота кәрваным» («Мой караван шагает к солнцу», 2003), «Апельсиновая осень» (2013), «Lacivərd Yuxular» («Синие сны», 2023). Пишет стихотворения на татарском, русском, турецком. В ее творчестве доминирует любовная лирика. Стихотворения Чулпан Зариф переводились на английский, азербайджанский, башкирский, туркменский, чувашский и другие тюркские языки. В ходе исследования выявлены факторы, способствовавшие формированию авторского билингвизма у Чулпан Зариф, художественные приемы.

Ключевые слова: татарская литература, Чулпан Зариф, авторский билингвизм, художественный билингвизм, двуязычие

Для цитирования: Гараева А. Н. Истоки формирования авторского билингвизма в творческой биографии Чулпан Зариф // Tatarica. 2026. № 1 (26). С. 71–90. https://doi.org/10.26907/2311-2042-2026-26-1-71-90